

Estlandssvensk Eestirootslane

Nr. 2 2011

Rüütli 9, Tallinn

Ledningen för KULTURRÅDET FÖR DEN SVENSKA MINORITEN I ESTLAND ROOTSI VÄHEMUSRAHVUSE KULTUURINÕUKOGU EESTIS juhtkond

Kultuurinõukogu esimees
Nimi: Sofia Joons
Sündinud: Rootsis
Juured: Naissaar
Elab: Viljandis

Kulturrådet: Ordförande
Namn: Sofia Joons
Född: i Sverige.
Rötter: på Nargö
Bor: i Viljandi

Kultuurinõukogu juhatuse esimees
Nimi: Neeme Kari
Sündinud: Haapsalus
Juured: Vormsi
Elab: Tallinnas

Kulturrådets styrelse: Ordförande
Namn: Neeme Kari
Född: i Hapsal
Rötter: på Ormsö
Bor: i Tallinn

Kultuurinõukogu aseesimees
Nimi: Sven Salin
Sündinud: Vormsis
Juured: Vormsi
Elab: Stockholmis

Kulturrådet: Vice ordförande
Namn: Sven Salin
Rötter: Född på Ormsö
Bor: i Stockholm

Kultuurinõukogu juhatuse aseesimees
Nimi: Margareta Hammerman
Sündinud: Rootsis
Juured: Vormsi
Elab: Stockholmis

Kulturrådets styrelse: Vice ordförande
Namn: Margareta Hammerman
Född: i Sverige.
Rötter: Ormsö, där min man är född
Bor: i Stockholm

Kultuurinõukogu juhatuse liige
Nimi: Bo Stenholm
Sündinud: Stockholmis
Juured: Vormsi
Elab: Tallinnas

Kulturrådet: Ledamot
Namn: Bo Stenholm
Född: i Sverige
Rötter: på Ormsö
Bor: i Tallinn

Kultuurinõukogu juhatuse liige
Nimi: Jana Stahl
Sündinud: Eesti
Juured: Väike-Pakri
Elab: Tallinnas

Kulturrådet: Ledamot
Namn: Jana Stahl
Född: Estland
Rötter: på Lilla Rågö
Bor: i Tallinn

Kultuurinõukogu juhatuse liige
Nimi: Kai Tennisberg
Sündinud: Eesti
Juured: Riguldi
Elab: Haapsalus

Kulturrådet: Ledamot
Namn: Kai Tennisberg
Född: Estland
Rötter: Rickul
Bor: i Hapsal

Tidningen Estlandssvensk/Eestirootslane
Utgiven av Kulturrådet för den svenska minoriteten
Rüütli 9, 101 30 Tallinn
E-post: info@eestirootslane.ee
Tel: +372-6441921
Redaktör: Margareta Hammerman
Fotograf där inget annat anges Margareta Hammerman
Översättare: Ivar Rüütli
Ansvarig utgivare: Sofia Joons, ordförande
Tryck: Printon Printing House, Tallinn
Framsida: Kulturrådets kansli på Rüütli 9 i Tallinn
Foto: Margareta Hammerman

Vår ordförande har ordet

Om vikten att bli synlig

Ännu en intensiv estlandssvensk sommar har sakta förvandlats till en gyllengul höst. Återigen är det dags att klistra in foton i album, summera och tänka framåt.

Svenskdagarna som i år arrangerades i samband med Sjöfartsdagarna i Tallinn och med Nargöföreningen ute på Nargö i kapellet och kyrkogården är ett spännande exempel på vilken potential vi estlandssvenskar besitter idag.

Informationstålet med representanter från Aibolands museum, Svenska Mikaelkyrkan, SOV Estland, Rickul/Nuckö Hembygdsförening, Ormsö Hembygdsförening, Nargöföreningen samt Folkhögskolan Rütli 9 inne på området för Sjöfartsdagarna vid flygghamnen, gjorde oss synliga för en bred allmänhet. Det samma gällde för minoritetsdagarna i Tallinn 23-24 september då det på Rådhusplatsen sattes upp marknadsstånd där Estlands kulturella minoriteter fick möjlighet att medverka med försäljning av hantverk, scenprogram, utdelning/försäljning av information och böcker. Vid båda tillfällena hade vi inte riktigt vädret på vår sida, men de medverkande fick blodad tand och planerar redan för kommande informationsdagar.

De här färskna erfarenheterna lyfter fram vikten av att inte bara arrangera bra mötesplatser för oss estlandssvenskar emellan utan även verka utåt för att sprida information om vårt kulturarv och därmed stärka både vår kulturella identitet och vår position i dagens Estland. Vi måste verka i båda riktningarna samtidigt. Vår historia är ett kapitel inte bara i den estniska utan även i den svenska och europeiska historien och det är mycket viktigt att vi, med vårt kulturarv och våra framtidsvisioner blir synliga även utanför våra egna kretsar. Det är som i fotboll – man kan inte spela på hemmaplan hela tiden – varannan match är en bortamatch! Det är det som det handlar om när man förvaltar ett kulturarv - att själv leva sin kultur, tala sitt språk, förmedla så mycket man kan till kommande generationer och samtidigt vara öppen och bjuda nya intresserade från när och fjärran på en kopp kaffe och en pratstund. Det är spännande att få nya frågor att svara på och få ta del av nya uppfattningar om oss och vår kultur.

Som alla kulturella minoriteter och grupper har vi påverkats av vår omvärld i Estland genom alla tider. Det vore mycket svårt att föreställa sig en estlandssvensk sångarfest i Hapsal utan en estnisk förlaga!

Dessutom har vi mycket gemensamt med andra kulturella minoriteter i Estland. Det är inte lätt att förmedla ett språk, en kultur och en historia utanför grundskolans läroplan. Här har vi säkert mycket att lära av andra kulturella grupper som anordnar söndags-skolor och språkkurser för barn, ungdomar och vuxna. Några har hört av sig till oss och frågat om kurser i svenska för barn och som avslutning härmed ett upprop: om du och/eller dina nära och kära är intresserad av att lära sig svenska, hör av dig till Kulturrådet. Vi lovar att göra vårt bästa!

*Sofia Joons
Ordförande i Kulturrådet*

Sõna on esimehel

Kui tähtis on olla nähtav

Veel üks sündmusterohke rannarootsi suvi on vaikselt muutumas kuldseks sügiseks. Taas on aeg fotod albumisse kleepida, teha kokkuvõtted ja mõelda edasisele.

Meie, rannarootslaste tänasest potentsiaalset annavad põneval moel tunnistust Tallinnas Merepäevade raames ning Naissaare kabelis ja surnuaial koos Naissaare ühingu korraldatud Rootsi päevad.

Lennusadamas Merepäevade alal asunud infotelk koos Rannarootsi muuseumi, Rootsi-Mihkli kiriku, RHS Eesti, Noarootsi-Riguldi kodukandiühingu, Vormsi kodukandiühingu, Naissaare ühingu ning Rüütli rahvakooli väljapanekuga andis laiale avalikkusele märku, et oleme olemas. Sama käib Tallinnas 23.–24. septembril toimunud Rahvusvähemuste päeva kohta, kus Eesti kultuurilised vähemused said Raekoja platsil võimaluse müüa oma käsitööd, korraldata lavalisi etteasteid, jagada/müüa teavet ja raamatuid. Kuigi kummalgi korral just ilm meid ei soosinud, said osalised hamba verele ja mõtlevad juba järgmiste infopäevade peale.

Need värskelt saadud kogemused ei rõhuta mitte ainult vajadust meie, rannarootslaste jaoks vajalike kohtumispaikade loomise järele, vaid ka vajadust tegutseda väljapoole, tutvustamaks meie kultuuripärantit ja tugevdamaks seega meie kultuurilist eneseteadvust ja seisundit tänases Eestis. Peame tegutsema üheaegselt mõlemas suunas. Meie ajalugu pole mitte ainult Eesti, vaid ka Rootsi ja Euroopa ajaloo osa ning seepärast on väga tähtis, et oleksime koos oma kultuuripärandi ja tulevikuvisionidega nähtavad ka kaugemal. See on kui jalgpall – ei saa ju kogu aeg kodus mängida – iga teine matš peetakse võõrsil! Oma kultuuripärandi hoidmine käibki nii – elatakse ise oma elu, räägitakse oma keelt, edastatakse võimalikult palju tulevastele põlvedele, olles samas avatud ning kutsudes uusi huvilisi nii lähedalt kui kaugelt jooma tassikest kohvi ja juttu puhuma. Uute küsimuste ja arusaamade kogemine meist ja meie kultuurist on põnev.

Nagu kõik teisiigi kultuurilisi vähemusi, on ka meid alati mõjutanud Eesti ümbuskond. Ilma eestlaste osaluseta oleks rannarootslaste laulupeo toimumine Haapsalus olnud mõeldamatu!

Lisaks sellele on meil palju ühist ka teiste Eesti vähemustega. Keele, kultuuri ja ajaloo tutvustamine väljaspool põhikooli õppekava ei ole lihtne. Siin on meil väga palju õppida teistelt vähemustelt, kes korraldavad pühapäevakoole ja keelekursuseid lastele, noortele ja täiskasvanutele. Nii mitmedki on meilt küsinud lastele korraldatavate rootsi keele kursuste järele, ja siit lõpetuseks üleskutse: kui oled huvitatud rootsi keele õppimisest või tead seda oma lähedaste ja kallite kohta, anna endast Kultuurinõukogule teada. Lubame, et teeme kõik, mis meie võimuses!

*Sofia Joons
Kultuurinõukogu esimees*

*KULTURRÅDET FÖR DEN SVENSKA MINORITEN I
ESTLAND 2011-2014*

*ROOTSI VÄHEMUSRAHVUSE KULTUURINÕUKOGU EESTIS
2011-2014*

Stående från vänster: Jonne Berggren, Kai Tennisberg, Kalev Kukk, Uile Kärk-Remes, Christer Widgren, Jana Stahl, Birgit Eldh, Eve Streng, Valdek Slet, Raul Targama, Bo Stenholm, Ülo Kalm.

Sittande: Margareta Hammerman, Maria Gilbert, Sven Salin.

Saknas på bilden gör Sofia Joons, Neeme Kari, Gun Pella, Elna Siimberg, Mart Laidmets, Lars Rönnerberg.

Seismas (vasakult): Jonne Berggren, Kai Tennisberg, Kalev Kukk, Uile Kärk-Remes, Christer Widgren, Jana Stahl, Birgit Eldh, Eve Streng, Valdek Slet, Raul Targama, Bo Stenholm, Ülo Kalm.

Istumas: Margareta Hammerman, Maria Gilbert, Sven Salin.

Pildilt puuduvad Sofia Joons, Neeme Kari, Gun Pella, Elna Siimberg, Mart Laidmets ja Lars Rönnerberg.

ROOTSI VÄHEMUSRAHVUSE KULTUURINÕUKOGU

Rüütli 9, 10130 Tallinn

tel./fax +372 644 1921, e-post: info@eestirootslane.ee

E-postadresser till enskilda ledamöter finns på kulturrådets hemsida
www.estlandssvensk.ee

Nõukogu liikmete e-posti-aadressid asuvad kultuurinõukogu kodulehel
www.eestirootslane.ee

Västra Kustens Skogsägare

– en förening till hjälp för de estlandssvenska skogsägarna

När Estland blev fritt och de tidigare estlandssvenska fastighetsägarna fick tillbaka sina gårdar uppstod ett behov att också börja sköta skogen igen. Vi fastighetsägare bodde ju numera långt bort och många av oss hade tappat kontakten med skogsbruket. De flesta varken ville eller kunde heller engagera sig aktivt i skötseln. Därför startades Ormsö Skogsförening under 1999. Från tre medlemmar i början har föreningen växt och har i dag ca 110 medlemmar. Föreningen har också breddat sitt verksamhetsområde och har nu medlemmar i hela det gamla estlandssvenska området, med kärnområdena Rickul/Nuckö och Ormsö. Därför har föreningen också ändrat sitt namn till Västra Kustens Skogsägare (VKS).

Stora skötselbehov i skogarna

Många fastigheter har medelålders skog med stort behov av gallring. Träden står trångt och har små kronor som leder till låg tillväxt på de enskilda träden, som i sin tur leder till låg eller ingen värdetillväxt. Ju längre man väntar med gallringarna desto större intäktsförluster gör man och i vissa fall kan beståndet helt spolieras. Men skötseln sker med väldigt lång planeringshorisont, då det ofta tar 80-100 år för träden att bli avverkningsmogna. Det innebär att man som skogsägare också måste ordna med slutavverkning, markberedning, plantering och röjning. Det är ett stort ansvar, som kan vara både roligt och lönsamt, men då behöver man hjälp.

Skogsbruksplanen är en bra start

För att få avverka i Estland måste man ha en skogsbruksplan som

VKS styrelse från vänster: Eva Odenskiöld, Monica Ahlström, Bengt Brunberg, Maj-Britt Tönhardt och Axel Friberg. Saknas på bilden: Carl-Axel Adelman och Bo Stenholm.

VKS-i juhatus, vasakult:

Eva Odenskiöld, Monica Ahlström, Bengt Brunberg, Maj-Britt Tönhardt ja Axel Friberg. Pildilt puuduivad Carl-Axel Adelman ja Bo Stenholm.

visar hur skogen i sina olika delar ska skötas fackmässigt. Med en skogsbruksplan finns det goda möjligheter att bilda sig en egen uppfattning om vad som behöver göras och vad det innebär ekonomiskt. Men de flesta behöver förstås ändå hjälp med att tolka skogsbruksplanen och få förslag på när olika åtgärder bör ske.

Skogsägareföreningen ger hjälp

Den som är medlem i VKS kan få hjälp med sitt skogsbruk. I första hand arbetar vi med information och rådgivning till medlemmarna, i artiklar, på skogs dagar, via telefon och mejl samt på hemsidan www.vastrakustensskogsagare.se

Men vi har också byggt upp samarbete i Estland med den lokala skogsägareföreningen Läänemaa

Metsaühistu. Tillsammans med dem skapar vi möjligheter att på ett enkelt sätt ordna skogsbruksplan, sälja avverkningsrätter, arrangera skogsförnyring och att kunna söka bidrag för natur- och skogsvård. Det ger också möjlighet till rådgivning direkt på fastigheterna. VKS är engagerade i utformning av alla rutiner samt granskar hur kontrakt, arbetssätt och uppföljning fungerar. Ett medlemskap i VKS innebär alltså en större trygghet för den som vill låta utföra åtgärder på skogsfastigheten. Med medlemskap också i den estniska föreningen kan servicegraden öka ytterligare. Välkomna att kontakta oss om ni vill veta mer.

Bengt Brunberg
Ordförande

Västra Kustens Skogsägare

– eestirootslastest metsaomanikke abistav ühing

Foto: Bengt Brunberg

Pärast Eesti vabanemist ja talude tagastamist endistele omanikele tekkis vajadus ka taas metsa hooldama hakata. Meie, kinnistumaniigid, elasime nüüd ju kaugel ning paljud meist olid oma sideme metsandusega kaotanud. Enamik kas ei soovinud või ei suutnud sellega aktiivselt tegeleda. Sestap asutati 1999. aastal Vormsi metsaühing. Olles alguses kolmeliikmeline, on ühing kasvanud ja täna kuulub sinna 110 liiget. Ühing on laiendanud ka oma tegevuspiirkonda ning praegu on selle liikmeid kogu endisel rannarootsi alal tuumikuga Riguldis-Noarootsis ja Vormsis. Seetõttu muutis ühing ka oma nime Lääneranniku Metsaomanikeks (Västra Kustens Skogsägare, VKS).

Suur vajadus metsade hoolduse järele

Paljudel kinnistutel kasvab keskmise vanusega mets, mis vajab tugevat harvendamist. Puud on tihedalt koos ja väikese võraga, mis pärsib üksikute puude kasvu; see omakorda aeglustab lisandväärtuse kasvu või peatab selle täiesti. Mida kauem harvendustöödega venitada, seda suuremaks muutub

Mikk Link från Läänemaa Metsaühistu är ute i skogen med dator och färgburk och planerar för avverkning.

Mikk Link Läänemaa Metsaühistust on arvuti ja värvipurkiga metsas raiet kavandamas.

saamata jääv tulu ning teatud juhtudel võib kooslus täiesti raisku minna. Kuna puud saavad raieküpseks sageli alles 80–100 aasta pärast, toimub hooldus väga pika planeerimisajaga. See tähendab, et metsaomanikuna tuleb korraldada ka lõppraiet, pinnase ettevalmistamist, istutamist ja raadamist. Tegemist on suure vastutusega, mis võib olla tore ja samas ka tasuv, kuid seal on siiski tarvis abi.

Metsamajanduskava – hea algus

Eestis peab metsaraieks olema metsamajanduskava, mis näitab, kuidas metsa selle erinevates osades professionaalselt hooldada. Metsamajanduskava annab hea võimaluse luua vajalikest töödest ja nende maksumusest oma ettekujutus. Kuid paljud vajavad metsamajanduskava tõlgendamisel ja erinevate sammude kavandamisel siiski abi.

Metsaomanike ühing aitab

VKS-i liige võib saada oma metsa majandamisel abi. Tegeleme esmajoonel liikmete teavitamise ja nõustamisega artiklite, teabepäevade, telefoni ja e-posti abil, samuti kodulehel www.vastrakustensskogsagare.se. Kuid oleme alustanud ka koostööd Läänemaa Metsaühistuga, kelle abil loome võimalused lihtsal moel metsamajanduskava korraldamiseks, raielubade müügiks, metsa noorendamiseks ning looduskaitse- ja metsandustoetuste taotlemiseks. See tagab ka kohapeal toimuva nõustamisvõimaluse. VKS osaleb kõikide reeglite väljatöötamisel ning jälgib lepingute, töömeetodite ja järeeltööde toimimist. Niisiis tähendab kuuluvus VKS-i metsakinnistul tegutseja jaoks suuremat turvalisust. Samaegne kuuluvus ka Läänemaa Metsaühistusse tõstab teenuse taset veelgi.

*Lisainfo: Bengt Brunberg
Esimees*

Foto: Bengt Brunberg

En skördare gallrar genom att fälla, kvista och kapa träden i rätt längder till massaved och sågtimmer.

Hooldaja langetab, laasib ja lõikab puud õiges pikkuses puidumassiks ja saepalkideks.

Konferensen på Ormsö på Olofsdagen

Den akademiska jordbruksföreningen (APS) och utgivaren till tidskriften *Agraarteadus* (*Agrarvetenskap*) anordnade en tredagars sommarkonferens på Ormsö den 28-30 juli, i anslutning till Olofsdagen.

Under konferensen hölls det 16 föredrag om öns historia och samtid, varav en del kommer att publiceras i APS-tidskriftens nästa nummer.

Som konferensens förberedare fick jag kommunicera med 50-tal personer, ca 20 av dem lyckades övertalas som föredragare. Dock var det bara 15 som faktiskt hann till uppträdet, 8 av dem var bosatta på ön eller härstammade därifrån, tre kom från APS, övriga från någon annan vetenskaplig institution.

Ormsöbo Jorma Friberg, kurator på Aibolands museum i Hapsal talade om öns svenska kolonisation. Toivo Tomingas, hapsalbo med rötter från Ormsö, talade – genom att använda sin mors minnen – om ormsöbornas liv före och under andra världskriget.

Det hölls också två föredrag fram-

ställda med bilder på stora plancher: Jaanus Plaat, professorn i Estlands Konstakademi om rysk ortodox tro bland ormsösvenskarna 1886–1944, och Kadri Tali från Estlands Lantbruksakademi om traditionellt nyttjande av Ormsös biologiska kulturarv.

Morgonen den 30 juli talade församlings diakon och arkitekten Ants Rajando om Ormsö kyrkas historia genom tiderna.

Ormsös liv och utveckling idag presenterades av kommundirektören Urmas Pau, om uppfödandet av köttdjur talade den meriterade experten på boskapsaveln i Estland, Aigar Suurmaa.

APS:s ordförande Arvo Leola samtalade med Galina hemma i hennes trädgård i Sviby.

Om jordbruket på Ormsö under Sovjettiden påminde Helgi Maurer, agronom på ön. Kreatursaveln under år 2010 presenterades av företagaren Ege Kanarbik. Dagsläget med jordbruksproduktion av Rein Lillak, chef vid Estlands Jordbruks-

institut. Aimur Joandi presenterade Jaan Spuhls liv och verksamhet med hjälp av sina diabilder. Ett innehållsrikt och spännande föredrag om estlandssvenskarnas förkämpe Hans Pöhl (1876–1930) hölls av Sven Salin, som är född och upp vuxen på Ormsö och tillika redaktör till boken om honom.

Marina Aunapuu, professorn i histologi vistades på Ormsö för första gången.

Hon sammanfattade dagarna så här för oss:

APS-konferensen var mycket bra arrangerad, det var innehållsrika och översiktliga föredrag som fyllde dagarna, vi har fått en utförlig översikt om situationen inom jordbruksproduktion och dess eventuella utveckling på ön. Ett mycket intressant föredrag hade Elle Puurmann som pratade om olika projektbidrag till Ormsös landsbygdsliv.

Det har skrivits mycket om berömda kultur- och naturforskare som har bott på Ormsö, nu fick vi också se platserna där de bodde och verkade, besöka kyrkogården för att hedra dem.

Sådana resor vidgar synen, knyter tidigare kunskaper till nuet och plötsligt förstår du hur rikt detta lilla Estland har varit på begåvade och flitiga personer.

Utflykten till Rumponäs erbjöd oförglömliga naturupplevelser, där hade vi velat vandra mer och njuta av den vackra naturen och bekanta oss med den artrika floran.

Aimur Joandi

Foto: Aimur Joandi

Tidigt på lördagsmorgonen den 30 juli besökte vi Olofskyrkan på Ormsö, vars diakon, arkitekten Ants Rajando visar platsen på altaret där man antagligen hällde välsignat vatten.

30. juulil, laupäeva hommikul külastasime Vormsi Püha Olavi kirikut, mille diakon ja arhitekt Ants Rajando näitab kiriku altaril kohta, kuhu oletatavasti valati püha vesi.

Jaan Spuhl "Rothalia" var lärare i ryska skolan på Ormsö 1891-1902. Han är begravd på ortodoxa kyrkogården i Hullo.

Han var Estlands första och största pomolog. Han anlade en försöksodling av 500 olika sorter av bärbuskar och frukträd på Ormsö.

Olavipäeva konverents Vormsis

Ajakirja *Agraarteadus* väljaandja Akadeemiline Põllumajanduse Selts (APS), korraldas kolmepäevase suvereisi-konverentsi Vormsi saarel 28.-30. juulil, ajaliselt samal ajal olavipäevaga. Konverentsil peeti saare tänapäeva elust ja ajaloost 16 ettekannet, millest teatud osa avaldatakse *Agraarteaduse* 2011. aasta numbris artiklite kogumina.

Konverentsi ettevalmistajana tuli mul suhelda oma 50 inimesega, esinemiseks õnnestus nõusse saada ligi 20 autorit, kuid ettekande esitamiseni jõudsid neist siiski vaid 15, kellest kaheksa olid Vormsi või selle päritolu elanikud, kolm APSi liikmed, ning veel mõne muu teadusasutuse töötajad.

Vormsi asustamisest rootslaste poolt rääkis vormsilane Jorma Friberg, Haapsalus asuva Rannarootsi muuseumi kuraator. Vormsi rootslaste elust enne sõda ja sõja ajal kõneles ema meenutuste põhjal Vormsi juurtega haapsallane Toivo Tomingas.

Esitati kaks stendiettekannet: originaalse uurimuse põhjal vene õigeusust Vormsi rootslaste seas 1886–1944 kõneles Eesti Kunstiakadeemia professor Jaanus Plaat ja Vormsi pärandkooslustest Eesti Maatilikooli vanemteadur Kadri Tali.

Vormsi kirikust läbi aegade vestis laupäeval, 30. juuli varahommikul, kirikus sees Vormsi koguduse diakon ja arhitekt Ants Rajando.

Vormsi elu ja käekäiku tänapäeval tutvustas Vormsi vallavanem Urmas Pau, lihavede kasvatamisest rääkis teenekas loomakasvatuse eriteadlane Eesti lihavede kasvatuse alal Aigar Suurmaa.

Vormsi põllumajandust Nõukogude perioodil meenutas kauaaegne Vormsi agronoom Helgi Maurer, Vormsi loomakasvatusest 2010 rääkis ettevõtja Ege Kanarbik, põllumajandustootmise olukorrast Vormsis Eesti Maaviljeluse Instituudi direktor Rein Lillak ning Aimur Joandi oma slaidiprogrammi-

Aimur Joandi pildistus

Aigar Suurmaa ja APS president samtalar med Galina i hennes hemträdgård i Sviby. Galina berättade:

Under kriget evakuerade den tyska krigsmakten vår familj till Estland, gav en häst tillsammans med kusken och befalldes att gå. Modern kom från dåvarande Lenningrad-trakten (St. Petersburg) tillsammans med kon längs vägkanter, kons hovar nöttes ut, blödde, men vi hade inte hjärta att lämna kvar henne, för hon gav ju mjölk, var vår försörjare. Det annonserades i tidningen om att svenskarna har lämnat Ormsö och Nuckö, husen är tomma, kreaturen springer löst runt osv. Det var den 9 september 1944 vi kom till Ormsö.

Aigar Suurmaa ja APSi president Arvo Leola ja vestlevad Svibis Galinaga, tema koduaias. Galina jutustas:

Sõja ajal saksa sõjaväevõim evakueeris meie pere Eestisse, andsid hobuse koos vooimehega käsuga minna. Ema tuli selleaegse Leningradi (Peterburi) alt lehmaga tee ääri pidi, lehmalt kulusid sõrad katki, läksid veriseks, ei raatsinud maha jätta, lehm andis ju piima, oli toitja. Ajalehes kuulutati, et Vormsist ja Noarootsist on rootslased ära läinud, majad tühjad, loomad lahti jne. Vormsile tulime 9. septembril 1944.

ga tutvustas ühe Vormsi kuulsuse Jaan Spuhli elu ja tegevust.

Eesti rootslaste eestvõitlejast Hans Põhlist (1876-19130), kelle tegevust Eesti tuntakse veel vähe, esitas sisutiheda ja köitva ettekande samanimelise raamatu toimetaja ja kaasautor Sven Salin, kes on Vormsis sündinud ja kasvanud.

Esmakordselt viibis Vormsis histoloogiprofessor Marina Aunapuu, kes meenutab:

APS-i konverents oli korraldatud väga hästi, päevi täitsid sisukad ja väga ülevaatlikud ettekanded, saime põhjaliku ülevaate põllumajandustootmise olukorrast ja selle võimalikust edasisest arengust saarel, väga huvitavalt rääkis Vormsi maaelu toetavatest projektidest Elle Puurmann.

Vormsil elanud kuulsatest kultuurija loodusteadlastest on kirjutatud palju, nüüd sai ise näha neid paiku, kus nad olid elanud ja töötanud, peatuda nende mälestuseks kalmistul.

Sellised reisid avardavad tohutult silmaringi, seovad varasemad teadmised olevikuga ja sa mõistad, kui rikas on see pisike Eesti saar andekate ja töökate inimeste poolest olnud. Ekskursioon Rumpo säärel pakkus unustamatuid looduselamusi, seal oleks tahtnud matkata pikemalt ja nautida ilusat loodust, tutvuda liigirikka taimestikuga.

Aimur Joandi

Jaan Spuhl-Rotalia oli 1891.-1902. aastal Vormsi vene kooli õpetaja. Maetud Hullo õigeusu kalmistule. Eesti esimesi ja tähtsamaid pomolooge. Rajas Vormsis enam kui 500-sordilise kaitseaia.

Året 2011 i Aibolands museum

I fjol, när vi planerade årets utställningar och aktiviteter, satte vi som mål att presentera det estlandssvenska kulturarvet och få mer besökare till museet.

Året 2011 erbjöds alla våra gäster en angenäm överraskning genom utställningarna "Almas hantverk" och "Bertelsgården". Temadagarna om olika slag av fiskarter som museet startade blev – mot alla odds – populära och lockade många nya gäster till museet.

Jag anser att det är nödvändigt att stanna till än en gång vid inköpet av fastigheten till utställningshuset och det som följde därefter.

Sadamagatan 32 avslutats, skickat ogrundade beskyllningar till olika estniska instanser och åklagarmyndigheten.

Som museichef har jag fått förklara saken i både Kulturministeriet, Läänemaa länsstyrelse, Haapsalu kommunstyrelse, Kulturrådet för den Svenska Minoriteten i Estland och Läänemaas åklagarmyndighet. Samtliga instanser har kontrollerat och konstaterat, att köpekontraktet har slutits enligt lagen.

Var och en vet visserligen att i egendomsfrågor är det bara ägaren som bestämmer, vill han eller hon sälja, skänka eller själv använda sin

landssvenska samfundet. Jag önskar helhjärtat att alla förstår och inser att tidigare gåvor till museets uppbyggnad har varit frivilliga och att tyvärr är det inte möjligt för oss att ändra det som hänt tidigare.

Men nu är tiden framme då var och en kan ge sin insats för vårt att utveckla vårt gemensamma museum. Det estlandssvenska kulturarvet är så egendomligt och unikt, och dess insamlande, bevarande och exponering kräver gemensamma kraftanstängningar av oss alla.

Tillbaka till vår verksamhet under föregående säsong. De planerade renoveringsarbetena på fiskebåten från Nargö blev framgångsrikt fullbordade och den 13 augusti sjösattes fartyget högtidligt. Båten döptes till "Lilian" och välsignades av Patrik Göransson, kyrkoherden vid svenska församlingen i Tallinn. Museets samlingar utökades med ett vackert utställningsföremål som visar våra förfäders sjöfartstraditioner. Stort tack till familjen Malmström som skänkte båten till museet.

Som fortsättning till temat båtar – i början av sommaren hölls ett möte med representanter från Svenska Folkskolans Vänner i Finland, där vi diskuterade galeasen Hoppets vidare öde. Jag är glad att jag från museets sida kunde ge en liten insats där. Den 3 oktober 2011 går till historien som den dag då träbåtsföreningen "Vikan" köpte galeasen. Jag tror att vi alla är lyckliga över att "Hoppet" som är en av estlandssvenskarnas symboler har återvänt till sitt hemland.

I september hade vi premiären av Aapo Roselius nya dokumentär. Filmen handlar om estlandssvenskarnas historia och bygger på gammalt arkivmaterial. De första dagarna i oktober hade man TV-premiären också i Finland. En utmärkt film som jag rekommenderar alla att titta på. En kopia av filmen skänktes också till museet.

Ålens Dag.

Ätrökaren för dagen, Ülo hälsar alla välkomna.

Angerjapäev

Angerjasuitsutaja Ülo tervitus.

Foto: M. Hammerman

Köpekontraktet angående utställningshuset på Sadamagatan 32 slöts den 3 juni 2011 och dess nya ägare blev enligt fastighetsregistret (*kin-nistusraamat*) Republiken Estland, med Aibolands museum som förvaltare. Med tanke på museets framtid och utveckling var lösningen av äganderätsfrågan ytterst viktig och eftersom den skulle ge museet nya möjligheter att planera dess framtid och utveckla det som en helhet.

Tyvärr har vissa personer efter att lösningen av fastighetsfrågan på

egendom. Att skänka fastigheten till museet ansågs inte möjligt av ägarna. Deras önskemål var att sälja den. Vid försäljningen är det förhandlingar mellan ägaren och köparen som både inköpspriset och villkoren bygger på. Överenskommelsen som nåtts via förhandlingarna kan inte ifrågasättas av tredje person.

Jag beklagar dessa personers verksamhet som vill skapa ogrundade problem som inte kommer till nytta för vare sig museet eller det est-

För andra året i rad deltog Aibolands museum, tillsammans med "Runbjarn", på strömmingsmarknaden i Helsingfors. Estlandssvenska folkvisor och sånger av Sofia Joons och traditionell nätlagning av Margit Rosen Norlin berikade museets deltagande och gjorde det avsevärt attraktivare. Under Strömmingsveckan presenterade museets anställda Jorma Friberg, Eva Mägar och Anu Raagmaa tillsammans med hjälpredorna Aapo Roselius, Ove Knekt och Jaan Loos det estlandssvenska kulturarvet. Haapsalu och hela Läänemaa Museets deltagande på strömmingsmarknaden blev möjligt tack vare bidrag från Svenska Kulturfonden i Finland och träbåtsföreningen "Vikan". Ett hjärtligt tack till er alla!

Museets största skatt är våra "Torsdagstanter" som under ledning av Agneta Tomingas presenterar varje torsdag de estlandssvenska hantverkstraditionerna på museet. Från museets sida har jag skött tanternas skjuts till museet och tillbaka hem. Tyvärr är det komplicerat med en liten personbil, och vår stora dröm är att skaffa en minibuss åt museet där alla åtta tanterna får plats. Minibussen kunde lösa transportproblem för både torsdagstanter och museets deltagande på aktiviteter som äger rum längre bort.

Jag uppmanar alla att stötta museets bussinköp.

Kontonumret för stöd till Aibolands museum är:

Mottagare: Rahandusministeerium
Bank: AS SEB Pank

Adress: Tornimäe 2, Tallinn, 15010, Estonia

SWIFT: EEUH22X

IBAN: EE891010220034796011

Viitenumber (Referensnummer): 2500021215

Skriv i förklaringsfältet givarens namn och bidragets märkesord "Buss".

Stort tack från mig personligen och från hela museipersonalen till er alla som har stöttat museet och besökt oss!

En fridfull jultid, stämmningsfullt nyår och gott nytt år med många spännande möten på Aibolands museum!

*Ülo Kalm
museichef*

Meenutusi aastast 2011 Rannarootsi muuseumis

Eelmisel aastal, koostades kollektiiviga tänavuste näituste ja ürituste kava, võtsime eesmärgiks tutvustada eestirootslaste kultuuripärandit ja tuua muuseumisse rohkem külalastajaid.

Foto: M. Hammerman

Ülo Kalm sköter röken och kontrollerar om ålarna är färdigarökta.

Ülo Kalm sätib suitsu ja jälgib, kas kalad on valmis.

Aasta 2011 pakkus kõigile meie külalastajatele meeldiva üllatuse tutvuda uute huvitavate näitustega „Alma käsitöö” ja „Pärtli talu”. Muuseumi algatatud kala teemapäevad osutusid üle ootuste populaarseteks ja töid muuseumi juurde palju uusi külalastajaid.

Pean vajalikuks veel kord peatuda muuseumile näitusemaja kinnistustmisel ja sellele järgnenul.

Muuseumi näitusemaja kinnistu Sadama 32 ostutehing vormistati 3. juunil 2011 ja kinnistusraamatus registreeriti alates 1. juulist 2011 uueks omanikuks Eesti Vabariik ja riigivara valitsejaks Rannarootsi muuseum. Omandiküsimuse lahendamine on muuseumi tuleviku ja arengu seisukohalt ülioluline ja avab uued võimalused planeerida muuseumi tulevikku ja arendada teda kui ühtset tervikut.

Sadama 32 kinnistu omandiküsimuse lahendamine on kahjuks tekitanud paari inimese poolt süüdis-

tavate ja põhjendamatute avalduste saatmist Eestis asuvatele erinevatele instantsidele ja Prokuratuurile.

Muuseumi juhina olen pidanud selgitusi andma nii Kultuuriministeeriumile, Lääne Maavalitsusele, Haapsalu Linnavalitsusele, Rootsi Vähemusrahvuse Kultuurinõukogule, ajakirjanikele ja Lääne Prokuratuurile. Kõik instantsid on kontrollinud ja kinnitanud ostutehingu seaduslikkust.

Kindlasti teab igaüks, et omandiküsimustes on ainuotsustaja omanik, kas ta soovib omandit müüa, kinkida või ise kasutada. Kinnistu kinkimist muuseumile ei pidanud omanikud võimalikuks. Omanike soov oli müüa kinnistu. Müügi korral on omaniku ja ostja vahelised läbirääkimised aluseks nii müügihinna kui tingimuste osas. Läbirääkimistel saavutatud kokkulepped ei kuulu vaidlustamisele kolmandate isikute poolt.

Mind teeb kurvaks nende inimeste

tegevus sooviga tekitada põhjendamatu probleeme, mis ei tule kasuks muuseumile ega eestirootslaste kogukonnale. Soovin kogu südamest kõigile mõistmist ja arusaamist, et varasemalt muuseumi ülesehitamiseks tehtud annetused olid vabatahtlikud ning kahjuks ei ole meie võimuses muuta varem toimunut.

Lõpuks on jõudnud kätte aeg, kus igauks saab anda oma panuse meie ühise muuseumi arendamisse. Eestirootslaste kultuuripärand on niivõrd omanäoline ja unikaalne ning selle kogumine, säilitamine ja tutvustamine vajab meie kõigi ühiseid jõupingutusi.

Nüüd aga tagasi möödunud hooaja tegemiste juurde. Planeeritud Naissaare kaluripaadi taastamistööd said edukalt lõpule viidud ning 13. augustil toimus pidulik veeskamise tseremoonia. Paadile sai nimeks „Lilian“ ning õnnistuse andis Rootsi-Mihkli koguduse õpetaja Patrik Göransson. Muuseumi kogu täienes ühe ilusa eksponaadi võrra, mis tutvustab meie esivanemate merega seotud traditsioone. Suur aitäh perekond Malmströmidele paadi kinkimise eest muuseumile.

Kui juba paatidest juttu, siis suve alguses toimus Svenska Folkskolans Vänneri esindajatega kokkusaamine, kus arutati kaljas „Hoppeti“ edasist saatust. Mul on heameel, et sain muuseumi poolt anda oma tagasihoidliku panuse „Hoppeti“ saatuse otsustamisel. 3. oktoober 2011 läheb ajalukku päevana, mil puulaevaselts „Vikan“ ostis kaljase. Usun, et me kõik oleme õnnelikud „Hoppeti“ kui ühe eestirootslaste sümboli kodumaale tagasipöördumise üle.

Septembris toimus muuseumis Aapo Roseliuse uue dokumentaalfilmi esilinastus. Film räägib eestirootslaste ajaloost ja põhineb vanadel arhiivimaterjalidel. Oktoobri algupäevil esilinastus film ka Soome TV-s. Suurepärane film, mida soovitan kõigil vaadata. Filmi ühe kopia kinkis autor ka muuseumile.

Tänavu osales Rannarootsi muuseum teist aastat järjest jahta „Runbjarniga“ silgulaadal Helsingis. Sofia Joonsi eestirootslaste rahvaviisid ja laulud ning Margit Rosen Norlini vana kombe kohaselt võrgu paran-

memmede ja muuseumi kaugemal toimuvatel üritustel osalemise transpordi probleemi.

Kutsun Teid üles toetama rahaliselt muuseumile väikebussi ostmist.

Foto: Mai Malmström

Nargöbåten "Lilian" blev sjösatt och ligger åter i vattnet, nu blir hennes hemvist nedanför Aibolands museum.

Naissaare paat „Lilian“ on taas vette lastud ja nüüd jääb tema kodukohaks Rannarootsi muuseum.

damine rikastasid ja muutsid muuseumi osalemise oluliselt atraktiivsemaks. Muuseumi töötajad Jorma Friberg, Eva Mägar ja Anu Raagmaa koos abiliste Aapo Roseliuse, Ove Knekti ja Jaan Loosiga tutvustasid huvilistele nädala jooksul nii eestirootslaste kultuuripärandit kui Haapsalut ja kogu Läänemaad. Muuseumi silgulaadal osalemine sai võimalikuks tänu Rootsi Kultuurifondi Soomes rahalisele toetusele ja puulaevaselts „Vikanile“. Teile kõigile südamlük tänu!

Muuseumi suurimaks aardeks on meie „Neljapäevamemmed“, kes Agneta Tomingase eestvedamisel igal neljapäeval muuseumis eestirootslaste käsitöötraditsioone tutvustavad. Muuseumi poolt olen korraldanud neljapäeviti memmede transpordi muuseumi ja tagasi koju. Kahjuks väikese sõiduautoga on see komplitseeritud ja meie suur unistus on muuseumi enda väikebuss, kuhu kõik 8 memme peale mahuvad. Väikebuss lahendaks neljapäeva-

Rannarootsi muuseumi toetuskontonumber on:

Toetuse saaja:

Rahandusministeerium

Pank: AS SEB Pank

Aadress: Tornimäe 2, Tallinn, 15010, Eesti

Swift: EEUHEE2X

IBAN: EE891010220034796011

Viitenumber (Referensnummer): 2500021215

Selgitusse palun kirjutada annetaja nimi ja annetuse märksõna „Buss“.

Minu isiklikud ja kogu muuseumipere tänu kuulub Teile kõigile, kes Te muuseumi olete toetanud ja meid külastanud!

Rahulikku jõuluaega, meeleolukat aastavahetust ja paljude uute põnevate kohtumistega uut aastat Rannarootsi muuseumis!

Ülo Kalm
direktor

Nargödagen

Vi var många ombord på Monica denna söndag den 17 juli för att vara med om årets Nargödag. Morgonen var mulen men regnfri. Dagen innan, vid firandet av Tallinns havsdagar – Merepäevad – öste regnet ner periodvis vid den gamla flyghamnen. Vi hann dock gå ombord på runöbåtarna och lyssna på skönsång och musik från svenskbygden av bland andra Sofia Joons, innan störtkurarna. Sofia är för övrigt bördig från Nargö. Hennes ”förfader” var bror med min farfar.

Gudstjänst och kyrkogårdsandakt

Nu på söndagen klarnade det tack och lov upp och vi fick en vacker dag med sol och lätta moln. Det var angenämt att få åka buss med mjuka säten på den gropiga vägen

från hamnen till kyrkan som omväxling.

På kyrkbacken blev kyrkobesökarna underhållna en av estnisk orkester och kör. Herrarna fortsatte sedan med sång även under gudstjänsten. Som vanligt leddes den av Patrik Göransson från S:t Mikael, som blandade både svenska, estniska och engelska.

Thomas och Mai Malmström satte upp en liten fotoutställning vid ingången till kyrkan. Trevligt för besökare att kunna föreställa sig hur ön tedde sig förr i tiden.

Gluggarna på kyrktornet är nu tilltärpta och tornet ser fint ut. Regn och snö kan stängas ute, den vägen i alla fall, men ännu saknas kyrkport och dörr. Det kändes även bra att se det nya staketet som avgränsning mot byvägen. Som brukligt hölls även en andakt på kyrkogården.

Foto: M. Hammerman

Kyrkoherde Patrik Göransson avslutar dagens predikan ute på Nargö gravgård.

Õpetaja Patrik Göransson Naissaare surnuaial jutlust lõpetamas.

Såg 15 hägrar lyfta

Vad vackra strandängarna var med alla sina blommor! Vi såg till exempel *Mariagräs*, backtimjan, som Nargöborna förr kokade mariagräste av, gulmora, renfana, axveronika, kråkvicker, nypon vid strandkanten och många många fler. Vad synd att floran blev kvar hemma! Vi hann även njuta av fågellivet längs stränderna. Förutom måsar och tärnor såg vi 15 gråhägrar lyfta samtidigt från land och magnifikt flyga ut över vattnet. Mången sädesärla häckar säkert på ön och vi såg knipor och svärtor. Olika vadarfåglar liksom drillsnäppa trivs på stenarna i de grunda vikarna. Innan hemfärden hann jag även med ett uppfriskande dopp i var jag tror, det 20-gradiga vattnet. På Monicas akterdäck satt jag och njöt i kvällssolen hela vägen till stan. Väl i amiralitetsbassängen passerade vi ett av världens största segelfartyg – det ryska Krusens-tern. Vilket imponerande vackert skepp!

Seija Näsholm Luther

Foto: Mattias Reinholdson

Trängsel framför ingången till kapellet på Nargö. De många fotografierna väckte besökarnas intresse. Särskilt bilderna till höger om ingången. Mai och Thomas Malmström hade lyckats samla bilder från varje gård i Bakbyn på nordöstra delen av ön. Många av bilderna som är samlade ur olika privatpersonernas fotoalbum, visades för första gången för en större krets av människor.

Kirikulised Naissaare kabeli sissepääsu ees. Paljud, eriti sissepääsust paremal asuvad fotod äratasid külaliste tähelepanu. Mai ja Thomas Malmström olid suutnud kokku koguda pildid iga Tagaküla talu kohta. Paljud erakogudest pärinevad pildid ilmusid laiema publiku ette esmakordselt.

Naissaare päev

Laevasõit Naissaarele

Pühapäeval, 17. juulil oli meid Monica pardal tänavusele Naissaare päevale sõitmas palju. Hommik oli pilvine, kuid kuiv. Eelmisel päeval, Tallinna Merepäevade ajal kallas vana Lennusadama juures aeg-ajalt vihma. Jõudsime enne vihmahooge siiski Ruhnu paatidele ja kuulasime mh Sofia Jooni esituses ilusat rannarootslaste laulu ja muusikat. Sofia pärineb muuseas Naissaarelt. Tema „esiisa” ja minu vanaisa olid vennad.

Jumalateenistus ja palvus surnuaial

Pühapäeval taevast õnneks selgines ning saime kauni päikeselise, kergete pilvedega päeva. Vahelduse

mõttes oli sõit pehmete istmetega bussis mööda auklikku teed sadamast kiriku juurde päris meeldiv. Kirikumäel lahutasid külaliste meelt Eesti orkester ja koor. Mehed laulsid ka hiljem jumalateenistuse ajal. Nagu ikka, pidas teenistust Patrik Göransson Rootsi-Mihkli kirikust, kes kõneles nii rootsi, eesti kui inglise keeles.

Thomas ja Mai Malmström seadsid kiriku sissepääsu juurde üles väikese fotonäituse. Külalistel oli tore võimalus vaimusilmas kujutleda, kuidas saar minevikus välja nägi.

Kirikutornis olevad mulgud on nüüd kinni topitud ja torn näeb kena välja. Vihm ja lumi sisse ei

pääse, vähemalt sealtkaudu mitte, kuid kirikuvärv ja uks veel puuduvad. Hea oli näha ka uut küla-teega piirnevat aeda. Nagu tavaks, peeti palvus ka surnuaial.

Nägime 15 lendutõusvat haigrut

Kui kaunid olid need rannaniidud koos kõigi oma lilledega! Nägime kalda serval näiteks maarjarohtu (nõmmeliivateed), millest naissaarlased keetsid vanasti maarjarohtu-tee, aga ka hobumadarat, soolikarohtu, kassisaba, hiirehernest, kibuvitsa ja palju-palju teisi taimi. Kahju, et kogu see floora meist maha jäi! Jõudsime randadel nautida ka linnustikku. Lisaks kajaka-

tele ja tiirudele nägime üheaegselt lendu tõusmas 15 hallhaigrut, kes liuglesid suurejooneliselt üle vee. Saarel pesitseb muidugi palju linavästrikke, ja nägime ka sõtkaid ja mustvaeraid. Madalates lõugastes tunnevad end kivide peal hästi mitmesugused kurvitsalised nagu tildrid. Enne ärasõitu jõudsin end ka värskendavasse, ma arvan, et 20-kraadisesse vette kasta. Tagasiteel linna nautisin Monica ahtritekil istudes kogu tee õhtupäikest. Admiraliteedi basseini jõudes möödusime ühest maailma suurimast purjelaevast – venelaste Krusensternist. Kui muljetavaldavalt kaunis laev!

Seija Näsholm Luther

Foto: Mattias Reinholdson

Vid den andra byn på ön, Storbyn eller Södra byn, satte Nargöföreningens ordförande Uno Lillevars under dagen upp en stor avfotografering av en tavla som Erik Schmidt målat, ungefär där hamnen i Storbyn på Nargö var belägen under mellankrigstiden.

Saare teises külas – Suurkülas ehk Lõunakülas, sõjaeelse sadama umbkaudses asukohas sättis Naissaare ühingu esimees Uno Lillevars päeva jooksul üles Erik Schmidt maali fotokoopia.

Sommaren i Rickul/Nuckö Riguldi/Noarootsi suvesündmused

Foto: Ingegerd Lindström

Två byvandringar hölls i år i området. Dels en vandring i Skåtanäs i Nuckö och en i Höbring. Här är det paus i vandrandet med kaffe och bulle på Jörensgråden i Höbring.

Tänavu korraldati kaks matka – Tahukülas ja Höbringis. Kohvipaus Höbringis Jörensi talus.

Foto: Göte Brunberg

Lördagen den 9 juli gick den årliga strandfesten av stapeln på Ölbäcksstranden. Det var många som tagit sig till stranden och för att delta i lekar och tävlingar.

Laupäeval, 9. juulil läks Elbiku rannas iga-aastaseks rannapeoks. Randa tulnuid ning mängudes ja võistlustes osalenuid oli palju.

Foto: Ingegerd Lindström

För andra året i rad hölls ett ridläger i Rickul för barn och ungdom. Här provar Tindra på att rida.

Juba teist aastat järjest toimus Riguldis laste ja noorte ratsalaager. Tindra harjutab ratsutamist.

Rickul/Nuckö hembygdsförening deltog även i år i bymångkampen i Birkas. Raul Targamaa hade samlat ihop ett gäng starka och snabba kvinnor och män som tävlade för laget "Rickul". De gjorde det så bra att de vann årets tävling!

Noarootsi-Riguldi kodukandüühing osales ka Pürksis toimunud küladevahelisel mitmevõistlusel. Raul Targamaa oli kokku kogunud tugevate ja kiirete naiste ja meeste pundi, kes võistlesid „Riguldi” võistkonna nimel. See läks nii hästi, et tänavune jõukatsumine võideti!

Foto: Göte Brunberg

Sommaren på Ormsö Vormsi suvesünnused

Både ung och gammal deltar i den traditionella bouletterning hos Tinesa i Norrby dagarna före Olofsdagen.

Olavipäeva eel osalesid nii noored kui vanad Norrbys Tinesa talus peetud traditsioonilisel petangiturniiril.

Många kom till den här sommarens byvandring i Rumpo för att höra Sven Salin, Gun Eriksson, Ragnar Tamgren, systrarna Aspelin m. fl. berätta om sin by.

Palju oli neid, kes tulid tänavusuvisele matkale Rumposse kuulama Sven Salini, Gun Erikssoni, Ragnar Tamgreni jt oma külast kõnelejaid.

Kvällen före Olofsdagen hölls en Midnattsmässa i Ormsö kyrka, som avslutades med ljusgång till gravgården där kyrkoherde Patrik Göransson höll en kort andakt över våra förfäder.

Olavipäeva eelsel õhtul peeti Vormsi kirikus kesköömissat, mis lõppes protsessiooniga kalmistule, kus õpetaja Patrik Göransson pidas meie esivanemate mälestuseks lühikese palvuse.

Olofsdagens firande avslutades med "Ormsevåg" och kaffeservering på hembygdsgården i Sviby.

Olavipäeva pidustused lõpetati Sviby kodukanditalus Vormsi supi ja kohviga.

Svenskdagarna i Tallinn

Årets Svensk-
dag flyttades i år
till Tallinn och
Havsdagarna
som firades i
dagarna tre i
Tallinns hela
hamnorråde.
Kulturrådet,
med hem-
byggsföre-
ningarna,
SOV Estland,
S:t Mikael's
försam-
ling och
Aibolands

museum samsades i två stora tält i den nyrenoverade gamla flygghamnen, "Lennusadam". Vi fick där möjlighet att presentera oss för alla besökarna.

Svenska S:t Mikael'skyrkan och museet på Rütüligata 9 hade öppet hela lördagen för turister.

En stor scen hade ställts på plats med ett digert program med olika folkmusikgrupper, som lockade en stor publik till flygghamnen. Man hade också i anslutning till Havsdagarna öppnat en "Kulturpromenad" från D-terminalen, förbi A-terminalen, fångelset Patarei, Lennusadam till "Peetrisadam", som många tallinnbor och tillresta turister passade på

att promenera på. Promenadvägen var döpt till "kulturkilometern" men var i verkligheten mer än två kilometer lång.

På lördagen inleddes programmet på stora scenen med estlandssvenskarna. Sven Salin höll ett tal där han bl a tackade Estland för att ha återupprättat kulturautonomilagen från 1925 och att estlandssvenskarna därmed har kunnat bilda sitt eget Kulturråd och kulturförvaltning.

Därefter presenterade Sofia Joons den nya boken och CD-skivan om "Ätsve-Mats" Ekmans dikter och en grupp med Inga Ekman, Ingeborg Gineman och Hjalmar Stenberg framförde några sånger från den nya skivan ackompanjerade av Sofia Joons, Mall Ney och Tarmo Noorma.

Under alla tre dagarna uppträdde populära estniska folkmusikgrup-

per och körer, bl a "Untsakad". På fredagskvällen var det konsert med Helena Tulve och "Sool" och på lördagskvällen den populära folkmusikgruppen "Svjata Vatra" och under söndagen uppträdde "Kihnu Poisid". Dessa musikgrupper lockade stor publik till Lennusadam. I restaurangtälten serverades många olika varianter på tillagad strömming och lax.

Den gamla flygghamnen restaureras nu till att bli ett museum för Estlands gamla krigsfartyg och nu kunde man bese Estlands enda isbrytare och den enda kvarvarande ubåten "Lembit" från andra världskriget.

På söndagen kunde man åka ut och besöka Nargö och bli guide runt i de två byarna av före detta nargöbor efter gudstjänsten i Nargö kapell som avslutades med en minneshögtid på gravgården.

Margareta Hammerman
Text och foto

Rootsi päevad 2011

Tänavused Rootsi päevad peeti taas Tallinnas, sadamaalal toimunud Merepäevade raames. Kultuurinõukogu, kodukandiühingud, Rootsi Hariduse Selts ja Rannarootsi muuseum jagasid äsjarenoveeritud Lennusadamas kaht suurt telki, kus oli võimalik tutvustada end kõigile külalistele. Kogu laupäeva olid turistidele avatud ka Rütli tänaval asuv Rootsi-Mihkli kirik ja muuseum.

Üles oli seatud suur lava ning tihe programm mitmesuguste rahvamuusikaansamblitega meelitas Lennusadamasse arvukalt publikut. Merepäevade raames avati ka Kultuurikilomeeter, mis algas D-terminalist, möödus A-terminalist, Patarei vanglast, Lennusadamast ja lõppes Peetri sadama juures, ja mida

luuletustega ning Inga Ekmanist, Ingeborg Ginemanist ja Hjalmar Stenbergist koosnev ansambel esitas mõned uuel plaadilt pärinevad laulud. Saateks mängisid Sofia Joons, Mall Ney ja Tarmo Noorma.

Kolme päeva jooksul esinesid populaarsed Eesti pärimusmuusikaansamblid ja koorid, sh „Untsakad”, ning õhtuti toimusid kontserdid – reedel kanti ette Helena Tulve „Sool”, laupäeva õhtul esines „Svjata Vatra” ning pühapäeval „Kihnu Poisid”. Söögitelgis pakuti mitmesuguseid räime- ja lõheroogi.

Vana Lennusadam restaureeritakse Eesti vanade sõjalaevade muuseumiks. Praegu võis seal näha Eesti ainsat jääldhkuajat ja ainsat säilinud allveelaeva, Teise maailmasõja ajast pärit „Lembitut”.

Pühapäeval oli kõigil võimalik külastada Naissaart ja teha pärast Naissaare kabelis toimunud jumalateenistust ning surnuaial peetud mälestuspalvust kahes külas ringsõit, mida juhtisid endised naissaarlased.

Margareta Hammerman
Tekst ja fotod

paljud tallinlased ja kohalesõitnud turistid ka kohe uudistama asusid.

Kultuurikilomeetri nime all tuntud jalutusala on tegelikult enam kui kahe kilomeetri pikkune.

Laupäeval avati suurel laval eestirootslaste programm. Sven Salin pidas kõne, milles tänas Eestit 1925. aasta kultuuriautonomias seaduse taastamise ning eestirootslastele antud võimaluse eest luua oma kultuurinõukogu ja -omavalitsus.

Seejärel esitles Sofia Joons uut raamatut ja heliplaati Ätsve Matsi

Minoriteternas dagar i Tallinn

Lördagen den 24 september firades Minoriteternas Dag i Tallinn och för första gången var estlandssvenskarna med. Tidigt på lördagen

Det hade passat utmärkt att servera "Ormseväl" den här dagen, men det får vi göra nästa år, inte heller hade vi möjlighet att framträda på

vi gott om intresserade besökare men under eftermiddagen fick vi utrymma bordet på grund av ett häftigt skyfall med stormvindar, men

under söndagen sken solen och det var ganska behaglig värme och kommersen fortsatte.

Svenska S:t Mikaelsskyrkan med det estlandssvenska kyrkomuseet hade öppet under lördagen och söndagen och kunde räkna in uppåt 1000 besökare. Utställningarna som visar estlandssvenskarnas historia stod uppställda och

gen fylldes Rådhusplatsen med försäljningsstånd av ett trettiotal olika minoritetsföreningar. En del serverade typiska nationella maträtter för avsmakning t ex shashlik (grillspett), baklava, kebaber, kakor, olik sorters nötter och många andra typiska nationalrätter andra hade fina konsthantverk eller både och.

scenen, där körer och dansare i folkdräkter uppträdde med sång, musik och dans från respektive hemland. Kulturrådet hade dukat upp ett informationsbord med tidningar och böcker tillsammans med SOV Estland och Aibolands museum som sålde Torsdagstanternas hantverksprodukter. Under förmiddagen hade

besökare blev guidade runt av ättlingar till svenskarna i staden som gav information om estlandssvenskarna och svenskbygderna, kyrkan, församlingen och kyrkomuseet.

*Margareta Hammerman
Text och foto*

Gustav Adolfsdagen den 6 november

Traditionsenligt firades Gustav Adolfsdagen i Svenska S:t Mikaelsskyrkan i Tallinn, med musikgudstjänst och efterföljande samvaro med kaffe och Gustav Adolfsbakelse.

Tack vare Gustav II Adolf som grundare blomstrar fram till idag i Estland två viktiga läroanstalter: Gustav-Adolfsgymnasiet i Tallinn (grundat 1631, fyller 380 år i år) och Tartu Universitet (grundat 1632). Dagen när kungen stupade, den 6 november firas fortfarande i Sverige, Finland och Estland som Gustav Adolfsdagen.

*Riina Kindlam
Text och foto*

Rahvusvähemuste päev

Laupäeval, 24. septembril peeti Tallinnas Rahvusvähemuste päeva ja esmakordselt osalesid sellel ka eestirootslased. Juba hommikul täitus Raekoja plats ligi 30 rahvusliku kultuuriseltsi müügiletidega. Ühtedes pakuti tüüpilisi rahvustoite nagu šašlõkki, baklavat, kebabi, kooke, mitmesuguseid pähkleid ja paljusid teisi rahvusroogi, teistes aga kaunist

kunstkäsitööd või nii seda kui teist. Sel päeval oleks võinud pakkuda ka Vormsi suppi, kuid jäägu see järgmisse aastasse. Ära jäi ka esinemine laval, kus rahvariietes koorid ja tantsijad esinesid oma kodumaad tutvustava laulu-, muusika- ja tantsuprogrammiga. Kultuurinõukogu oli koos Rootsi Hariduse Seltsi ja Rannarootsi muuseumiga valmis

seadnud leti ajalehtede ja raamatutega. Rannarootsi muuseum müüs Neljapäevamemmede käsitööd. Ennelõunal huvilisi jagus, kuid pärastlõunal tuli müügilaud paduvihma ja tormituule tõttu varju viia. Pühapäeval paistis taas päike, oli meeldivalt soe ning melu jätkus. Laupäeval ja pühapäeval oli avatud ka Rootsi-Mihkli kirik koos eestirootslaste kirikumuseumiga ning külalisi võis olla kuni 1000. Üles oli seatud eestirootslaste ajalugu puudutav näitus ning külalistele tegid ekskursiooni linnas elanud rootslaste järeltulijad, kes tutvustasid eestirootslasi ja nende asualasid, kirikut, kogudust ja kirikumuseumi.

*Margareta Hammerman
Tekst ja fotod*

Gustav Adolphi päev

Tänu Rootsi kuningas Gustav II Adolfile õitsevad Eestis tänapäevani kaks võimsat haridusasutust: tema loodud Gustav Adolphi Gümnaasium Tallinnas (asutatud 1631) ning Tartu Ülikool (asutatud 1632). Kuninga langemiskuupäeva 6. novembrit tähistatakse tänini Rootsis, Soomes ja Eestis Gustav Adolphi päevana.

Elever i klass 11 på Gustav Adolfs-gymnasiet, Eliise, Liisa och Klaarika under samkväm efter gudstjänsten med sina mörkblåa skolmössor som är kantade av en grön-lila-vit trikolour.

Tallinna Gustav Adolphi Gümnaasiumi gümnaasistid 11. klassi õpilased Eliise, Liisa ja Klaarika jumalateenistuse järgsel koosviibimisel tumesinistes koolimütsides, mida ääristab rohe-lilla-valge trikoloor. 1631. a. asutatud kool tähistab tänavu oma 380. aastapäeva.

Tekst ja fotod Riina Kindlam

Ny teori om den estlandssvenska bosättningen:

Svenskarna kom först till Ormsö

Mycket pekar på att de första estlandssvenskarna bosatte sig på Ormsö omkring sekelskiftet 1200 och att danske kungen hade ett finger med i spelet. Den äldsta svenska inflyttningen kan ha skett till västra delen av ön, och sedan har befolkningen spridits österut och vidare till Nuckö och fastlandet. Det hävdar arkeologen och författaren Jonathan Lindström med stöd av delvis nya källor från bland annat Öland.

Den som läste Kustbon på 1980-talet stötte då ganska ofta på en Jonathan Lindström, som skrev om förhållandena på Ormsö i äldre tid. Ofta byggde hans artiklar på studier av gamla skattelängder och andra skriftliga källor från 1500- och 1600-talet. Då läste han vid universitetet och hade tid att sitta på Riksarkivet i Stockholm eller i SOV:s dåvarande lokaler på Vikingagatan. I dag är han utbildad arkeolog och ganska känd författare men han har inte helt lämnat sin pappa Rälby Smes-Olles födelseö. Han hade lovat att på Ormsö Hembygdsförnings årsmöte i våras presentera en ny teori om bosättningen i de estlandssvenska kärnområdena Ormsö och Rickul-Nuckö. Den åhörare som hade hoppats på vikingablod i ådrorna blev besviken, men den nya teorin om varifrån de första Ormsöborna härstammar bygger på många olika indicier som alla pekar på samma håll: Öland.

Tyskarna skrev historia

Jonathan inledde med att repetera vad historiker genom tiderna påstått om när estlandssvenskarna kom till Estland. I slutet av 1100-talet lovade påven att den som kristnade hednafolken söder och öster om Östersjön och byggde kyrkor skulle få behålla områdena som sina. Det satte igång korståg från tysk, dansk och svensk sida. När de slaviska folken söder om Östersjön var kuvade vändes blickarna mot Baltikum. Riga grundades av tyskarna 1201, danskarna slog en estnisk här vid Tallinn 1219 och 1227 förlorade Ösel som sista område sin frihet.

Oftast har historikerna byggt på de skrivna källorna från korstågstenen. De är skrivna av kyrkans folk och betonar tyskarnas roll. På 1260-talet flyttades biskopssätet för det aktuella området från Leal (Lihula) till Hapsal. Första gången några estlandssvenskar nämns i en skriftlig källa är i Hapsals stadslag från 1294. Men den och övriga källor säger inget om när svenskarna kom till området, bara att de fanns där i slutet av 1200-talet och på 1300-talet. Med stöd av sådana texter har historikerna påstått att det var tyskarna och kyrkan som var kulturbärare i det hedniska Baltikum och att svenskarna bjöds in av de nya härskarna när de etablerat sin kontroll.

Frågan som ställts med den bakgrunden är varför tyskarna skulle bjuda in svenska bönder. De svenska bönderna var ju fria till skillnad från esterna. Det har förklarats med att tyskarna behövde bosättare i de öde kustbygderna, som kunde ge skatteintäkter och pålitliga kristna, som kunde hjälpa sjöfarten.

En enda arkeologisk utgrävning

Men tvivlet var sått och inte minst en grupp kulturvetare med Göran Hoppe i centrum började fundera på om det gick att bevisa att svenskarna kom dit tidigare.

Foto: M. Hammerman

Arkeologen och författaren Jonathan Lindström har använt en ny källa för att försöka spåra varifrån de första svenskarna i Estland kom. Hans forskning pekar på Öland och slutet av 1100-talet.

Arheoloog ja kirjanik Jonathan Lindström on kasutanud esimeste Eesti rootslaste päritolu uurimiseks uusi allikaid. Tema uurimistulemused viitavad Ölandile ja 12. sajandi lõpule.

Han lyckades ordna pengar och ledare till en arkeologisk utgrävning i Enby (Einby) på Nucköhalvön. Det är den första och hittills enda vetenskapliga utgrävningen i någon svenskbygd i Estland.

Under sitt föredrag visade Jonathan flera kartor. Den första visade att de centrala svenskbygderna var öde fram till den svenska koloniseringen. Här finns inga arkeologiska fynd som visar på någon bebyggelse. Och han betonade att enstaka ströfynd (till exempel ett par mynt från 1000-talet i Klottorp på fastlandet) snarast bör knytas till den estniska befolkningen.

När Felicia Markus kom med sin avhandling år 2004 om utgrävningen i Enby väckte dateringarna stort intresse. Dels hade hon hittat tre eldstäder utanför byn, som daterades

till järnåldern. Dels hade hon C14-daterat åtskilliga prover, som antas härstamma från när marken svedjeröjdes, det vill säga när odlingen sattes igång. Proven är daterade från 900- till 1200-talet men med stora osäkerhetsmarginaler.

- De äldsta fynden kan inte bindas till byn eller till några bofasta svenskar, berättade Jonathan.

- Däremot visar Markus att Enby var etablerad som by i slutet av 1100-talet eller början av 1200-talet, alltså innan tyskarna kom till området.

Felicia kom också med en ny teori om den svenska bosättningen: enligt henne utnyttjade svenskarna de estniska kusterna mer och mer över tiden. Först förmodligen som tillfälliga baser för fiske, senare när de fått sedvanerätt till området och befolkningen ökat kraftigt i Sverige valde allt fler att bosätta sig som bönder längs de estniska kusterna. Jonathan tycker att Görans och Felicias teorier att svenskarna kom före den tyska erövringen är mycket viktigt och spännande, men han har en lite annorlunda uppfattning om hur mycket tidigare och på vilket sätt kolonisationen gick till.

Mycket pekar på danskarna

Jonathan tänker sig att den svenska koloniseringen var ett led i de danska och svenska krigstågen till Estland från slutet av 1100-talet till 1220-talet, innan tyskarna hade hunnit etablera sig i västra Estland. Han tog upp många indicier, varav Felicias tidiga datering av Enby är ett av de viktigaste:

Kyrkan på Ormsö är uppkallad efter den norska kungen Olof och helgonkulten kring honom har bara firats av nordbor, inte av tyskar. Kyrkan på Ormsö och Olevistekyrkan i Tallinn har därför särskild nordisk anknytning.

I protokollet från kyrkovisitationen på Ormsö 1596 sade talesmännen att kyrkan var grundad av en dansk kung. Besöket gjordes av myndighetspersoner utsända av den

svenske kungen efter den svenska erövringen av området och Jonathan frågade varför en sådan person skulle ge danskarna äran om han inte uppfattade traditionen på ön som levande.

Danskarna gjorde flera krigståg under denna period till Estland och de fanns i trakten fram till 1220-talet. De tyska biskoparna hade fortfarande sitt säte i Leal längre söderut.

Spår till Öland

Sedan kom han in på de nya rön, som han hade utlovat i annonseringen inför hembygdsföreningens årsmöte.

På 1980-talet satt Jonathan ganska mycket på Riksarkivet och studerade vackeböcker och räkenskaper från 1500-talet, som i detalj visar hur den svenska bebyggelsen på Ormsö, Nuckö och i Eyland (ungefär Rickul) såg ut i slutet av biskopstiden och efter den svenska erövringen år 1563. Biskopen och svenska kronan var ju noga med att hålla reda på de svenska bönderna för att kunna kräva ut arrende (skatt) av dem.

Nu har han hunnit sammanställa sina observationer. De antyder att svenska bönder och fiskare inte flyttade spontant över Östersjön, utan att de första kom dit med en organiserad överflyttning från Öland, och att både svenska och danska kungar och stormän kan ha organiserat den.

Byarna – både i Sverige och Estland – skulle förr i tiden betala olika mycket skatt beroende på hur stora de var. I handlingarna från 1500-talet och framåt angavs antal hakar, där en "hake" var ett mått på besuttenhet, förklarade Jonathan.

För de estniska byarna var ofta haketalen jämt delbara med fem, alltså fem för de minsta byarna, tio för de större och 15 eller 20 för riktigt stora byar. De estlandssvenska byarna hade oftast haket delbara med tre eller fyra, vilket tyder på att skattesystemet var organiserat av

någon annan än esterna och de tyska erövrarna. Den närmaste motsvarigheten till hakarna i Aiboland har Jonathan återfunnit i Götaland, där systemet med så kallade attungar fanns kanske så tidigt som i slutet av 1000-talet. I Östergötland hade byarna oftast tal delbara med fyra, men han har upptäckt att även på Öland hade byarna både tre- och fyrtal från 1100-talet, när skattesystemet var införd där. Dessutom finns den estlandssvenska finindelningen av besuttenhetsmättet i 24 alnar enbart på Öland.

Öland bas för både danskar och svenskar

Det fick honom att fundera på vad som hände på Öland på 1100-talet och början på 1200-talet. Öland var fortfarande inte helt uppknutet till det växande svenska kungadömet. De gamla fornborgarna återanvändes, inte bara som försvar för olika sjörövare utan även som samlingsplats för korstågen. Bakgrunden till de danska, svenska och tyska korstågen till Baltikum var att påven lovat evigt liv och andra förmåner till dem, som missionerade i hednaländer. För att räknas som korståg skulle invånarna döpas och kyrkor byggas, så det gällde att samla förnödenheter och locka kämpar innan man for iväg på korståg.

Enligt uppgifter från en forskare på Riksarkivet ägdes Gråborg mitt på Öland av danske kungen och intill ligger ruinen efter Knuts kapell, vilket bevisar samhörigheten med de danska Knutsgillena. De var ekonomiska nätverk, som inte bara skulle sörja för medlemmarnas änkor och barn utan även delta i olika krigiska sammanhang. Gillena var uppkallade efter antingen hertigen Knut Lavard (död 1131) eller kung Knut den helige (död 1086). Den senare har i dansk historia ungefär samma ställning som Erik den helige i Sverige. På årsmötet berättade Jonathan litet om de regler som gällde i de olika Knutsgillena och fram stod bilden av medlemmarna som stridskämpar med våldstenden-

ser. De flesta Knutsgillena upplöstes i samband med reformationen men det i Tallinn överlevde ända till 1920.

Svenskarna höll till i Eketorps fästning och kronogodset Svibo (namnet kan tolkas som ”Svenskarnas bodar”) i närheten skänktes år 1220 av kung Johan Sverkersson till Riseberga kloster, så då behövdes inte godset längre, konstaterade Jonathan. Det förknippar han med att svenskarna just det året inledde sitt korståg till Baltikum, det misslyckade försöket att erövra en koloni med Leal som bas.

Biskop gav namnet

Jonathan har också en idé om vem Orm i namnet Ormsö skulle kunna vara. Det är mycket sällsynt att riktigt stora öar bär namn efter en enskild person, och det är ett märkligt sammanträffande att ön med den äldsta svenska bosättningen i Estland råkar ha ett skandinaviskt förnamn i förleden. En rimlig tanke är att denne Orm har haft en särskild betydelse för kolonisationen på ön och att han varit någon storman, som bör ha levt omkring 1200 eller inte mycket tidigare.

I Broderlisten, en förteckning från 1100-talets slut över ett par hundra framstående medlemmar i danskarnas Knutsgille som brann för korstågstanken, omnämns en Orm, under den latinska namnvarianten Omer. Han var biskop i Ribe fram till 1204 och deltog med säkerhet i danske kungens krigståg mot slaverna vid Östersjöns sydkust på 1100-talet. Det är fullt rimligt att han deltog också i krigstågen mot Estland, exempelvis det som leddes av danske kung Knut år 1197. Orms nära släkting och efterträdare var biskop Tuve. Tuve var ståthållare i Tallinn 1222/23 efter den danska erövringen, och som sådan ledare för den danska missionen.

Att låta en grupp ölänningar slå sig ner på Ormsö retade knappast de estniska grannarna mer än övriga krigsaktiviteter, eftersom Ormsö troligen var en estnisk utmark och kanske inte alls hade någon tidigare fast befolkning, fortsatte Jonathan.

Och ön låg strategiskt mellan Ösel, som danskarna försökte erövra, och Tallinn, där kung Valdemar Sejr år 1219 vann det största slaget på estnisk mark och tryggade sin erövring av norra tredjedelen av det som i dag heter Estland.

Kolonisering började i väster

Jonathan Lindströms föredrag kom sedan in på detaljer, som främst gällde Ormsö, men som är viktiga även för övriga estlandssvenskar.

Genom sina studier av skattelängder från 1500- och 1600-talen och ortnamn kunde han konstatera att de första kolonistörerna förmodligen bosatte sig på den västra delen av ön. Dels är jordarna bäst där, dels hade ägosplittringen gått längre (vid generationsskiftena förr delades ofta gårdarna och varje gård fick ett mindre haketal). I väster finns de enda platserna, som anses ha haft kapell under den katolska tiden: Bussby, Kärrslätt och Borrby, men den stora kyrkan ligger utanför byn Hullo på gränsen mellan de båda halvorna, vackorna. I öster antyder ofta ortnamnen att platserna är vatensjuka. Tilläggas kan att de gamla byarna alla ligger så att de hade ”sjöutsikt” under medeltiden. De som byggde byarna hade kommit över havet och ville bo nära sina båtar. Sedan dess har landet stigit med cirka två meter och på en så platt ö som Ormsö innebär även en måttlig landhöjning åtskilliga hundra meter längre att gå ner till stranden.

Ortnamnen Borrby och Dombacken på nordsidan av ön har särskilt väckt Jonathans intresse och han har dragit slutsatsen att de första och viktigaste kolonistörerna bosatte sig på västra Ormsö. Namnleden ”Borr” bör tolkas som borg, och kan syfta på en verklig borg eller ett berg som är borgliknande. I närheten ligger Dombacken och det är enda platsen som heter något med ”dom” eller ”domare” och där det finns en tradition av att estlandssvenskarna höll ting och dömde i tvistemål.

Ett exakt årtal för en kolonisering kan kanske fastställas genom nya utgrävningar. Dick Harrison skriver i sin bok *Gud vill det! Nordiska korsfarare under medeltiden*: ”År 1170 hade Valdemar I sänt en första väpnad dansk expedition att kämpa mot sjörövare från Baltikum... År 1191, och möjligen även 1202, slog danska flottor till mot Finland. 1194 och 1196, eller 1197, angreps Estland. Vi vet inte mycket om dessa expeditioner mer än att de genomfördes; de omtalas lakoniskt i danska årsböcker.”

Möjlig ströinvandring

- Jag tror att den svenska kolonisationen i grova drag har gått från västra Ormsö mot öster, över till Nuckö och sedan upp till nordligaste Eyland, huvudsakligen från årtionden kring år 1200 fram till 1300-talets mitt, men nya byar har uppstått även senare. Men det handlar bara om en tyngdpunktsförskjutning, till exempel kan enstaka byar på Nuckö, som Enby, och i Eyland, vara nästan lika gamla som de på västra Ormsö. De tidigaste kolonisterna kom främst från Öland och fastlandet innanför, men senare har ströinvandring förekommit också från Mälardalen och Nyland. Inflyttningen har varit fredlig, men då och då har tvister med de estniska grannarna förekommit. Det är också viktigt att ta med i beräkningen hur de svenska, danska och tyska stormännen, biskoparna och kungarna har samarbetat och konkurrerat när de deltog i huggsexan om esternas land. Det finns många spännande detaljer kring hur, varför och när de estlandssvenska byarna grundades, och jag återkommer gärna när jag har hunnit skriva en vetenskaplig uppsats och diskuterat mina resultat med andra forskare. Jag kan ha fel i mycket, men jag tror ändå att jag är någonting på spåren. Det är så många detaljer som klaffar med varandra, avslutar Jonathan.

*Mattias Reinholdson
Kustbons redaktör*

Uus teooria rootsi asustuse kohta Eestis

Rootslased asusid kõigepealt Vormsile

On palju märke, et esimesed Eesti rootslased asusid 12.-13. sajandi vahetuse paiku Vormsile ja et oma osa oli selles ka Taani kuningal. Varasem sisserränne võib olla toimunud saare lääneossa, kust asustus levis hiljem ida poole ning sealt edasi Noarrootsi ja mandrile. Nii väidab uutele, mh Ölandilt pärit allikatele tuginedes arheoloog ja mitmete raamatute kirjanik Jonathan Lindström.

1980. aastatel kohtasid Kustboni lugejad üsna sageli nime Jonathan Lindström, kes kirjutas Vormsi saare vanematest oludest. Tema artiklid põhinesid enamasti vanaadel maksuregistritel ning teistel 16.–17. sajandi kirjalikel allikatel. Toona õppis ta ülikoolis ning tal oli aega istuda Stockholmi Riigiarhiivis või Vikingagatanil SOV tollastes ruumides. Täna on ta õppinud arheoloog ja üsnagi tuntud kirjaneks, kuid oma isa, Rälbyst Smesi talust pärit Olle sünnisaart ta päris unustanud ei ole. Ta oli lubanud, et tutvustab möödunud kevadel toimunud Vormsi kodukandiühingu aastakoosolekul uut teooriat rannarootsi tuumikalade Vormsi ja Riguldi-Noarrootsi asustuse tekkest kohta. Need, kes lootsid kuulda oma soontes voolavast viikingiverest, pidid küll pettuma, kuid uus teooria esimeste vormsilaste päritolu kohta põhineb paljudele kaudsetele tõenditele, mis viitavad kõik ühte suunda: Öland.

Ajalugu kirjutasiid sakslased

Jonathan alustas selle kordamisega, mida ajaloolased aegade jooksul rootslaste Eestisse tulekust on väitnud. 12. sajandi lõpus lubas paavst, et need, kes ristivad Läänemere lõunas ja idas elavad paganlikud rahvad ja ehitavad kirikuid, võivad need piirkonnad endale jätta. See pani aluse sakslaste, taanlaste ja rootslaste ristirekedele. Kui Läänemere lõunakaldal elavad slaavi rahvad alistatud, pöörati pilgud Baltimaade poole. 1201. aastal asutasid sakslased Riia, 1219. aastal löid taanlased Tallinna all eest-

laste väge ning 1227. aastal kaotas viimase piirkonnana oma vabaduse Saaremaa.

Ajaloolased tuginevad enamasti ristisõdade aegsetele kirjalikele allikatele. Need on kirjutatud kirikutegelaste poolt ja neis rõhutatakse sakslaste rolli. 1260. aastatel viidi meid huvitava piirkonna piiskopi residents Lihulast Haapsallu. Esimeseks Eesti rootslasi mainivaks kirjalikuks allikaks on 1294. aasta Haapsalu linnaseadus. Kuid ei seal ega ka muudes allikates ei mainita rootslaste saabumise aja kohta midagi, öeldud on vaid seda, et nad olid seal 13. sajandi lõpul ja 14. sajandil. Neile tekstidele tuginedes on ajaloolased väitnud, et paganlikes Baltimaades täitsid kultuuritoojate rolli sakslased ja kirik ning et uued isandad kutsusid rootslased kohale pärast seda, kui piirkond oli oma kontrolli alla saadud.

Sel taustal on tõstatatud küsimus, miks pidid sakslased kohale tooma just rootsi talupoegi. Erinevalt eestlastest olid rootsi talupojad ju vabad. Seda on seletatud asjaoluga, et sakslased vajasid tühjadele rannikualadele asunikke, kellelt võiks saada maksutulu, ning usaldusväärseid kristlasi, kes muudaksid meresõidu turvalisemaks.

Ainsad arheoloogilised uuringud

Kuid kahtlusetera oli külvatud ning vähemalt grupp kultuurigeograafe eesotsas Göran Hoppega hakkas mõtlema, kas rootslaste varasemat siiasaatumist on üldse võimalik tõestada. Hoppel õnnestus hankida

Noarrootsi poolsaarel Einbys toimuvate arheoloogiliste väljakaevamiste jaoks raha ja juhendajad. Tegemist on esimeste ja seni ainstate teaduslike väljakaevamistega mõnel rannarootslaste asualal.

Ettekande ajal näitas Jonathan mitmeid kaarte. Esimeselt nähtus, et kesksed rootsi alad olid kuni rootslaste saabumiseni tühjad. Asustusele viitavad arheoloogilised leiud puuduvad. Ja ta toonitas, et üksikuid juhuleide (näiteks mõned Suur-Nõmmkülas leitud 11. sajandi mündid) tuleb pigem seostada eestlastest elanikkonnaga.

Kui Einby väljakaevamiste juhendaja Felicia Markus 2004. aastal oma töö tulemustest väitekirja koostas, äratasid suurt huvi just dateeringud. Küla lähedalt leiti kolm tuleaset, mis dateeriti rauaaega. Mitmed proovid, mis oletatakse pärinevat maapinna raadamise, st põlluharimise alguse ajast, dateeriti C14-meetodi abil 10.–13. sajandisse, kuid seda suure veamarginaaliga.

- Vanimaid leide pole võimalik seostada ei küla ega ühegi paikse rootslasega, rääkis Jonathan.

- Markus seevastu näitab, et Einby küla oli tekkinud 12. sajandi lõpul või 13. sajandi alguses, ehk siis enne sakslaste tulekut.

Felicia esitas rootsi asustuse tekkimise kohta ka uue teooria: tema sõnul kasutasid rootslased Eesti rannaalasiid aja jooksul üha enam. Alguses tõenäoliselt ajutiste peatuskohtadena kalapüügil. Hiljem, kui piirkonda hakati suhtuma ta-

vaðiguse järgi ja kui elanike arv Rootsisis kiiresti kasvas, otsustas üha suurem hulk talupoegi asuda ümber Eesti rannikule. Jonathani arvates on Görani ja Felicia teooriad rootslaste tulekust enne saksa vallutust väga tähtsad ja põnevad, kuid küsimuses, kui palju varem ja kuidas kolonisatsioon kulges, on tema arvamus veidi teistsugune.

Paljud viitab taanlastele

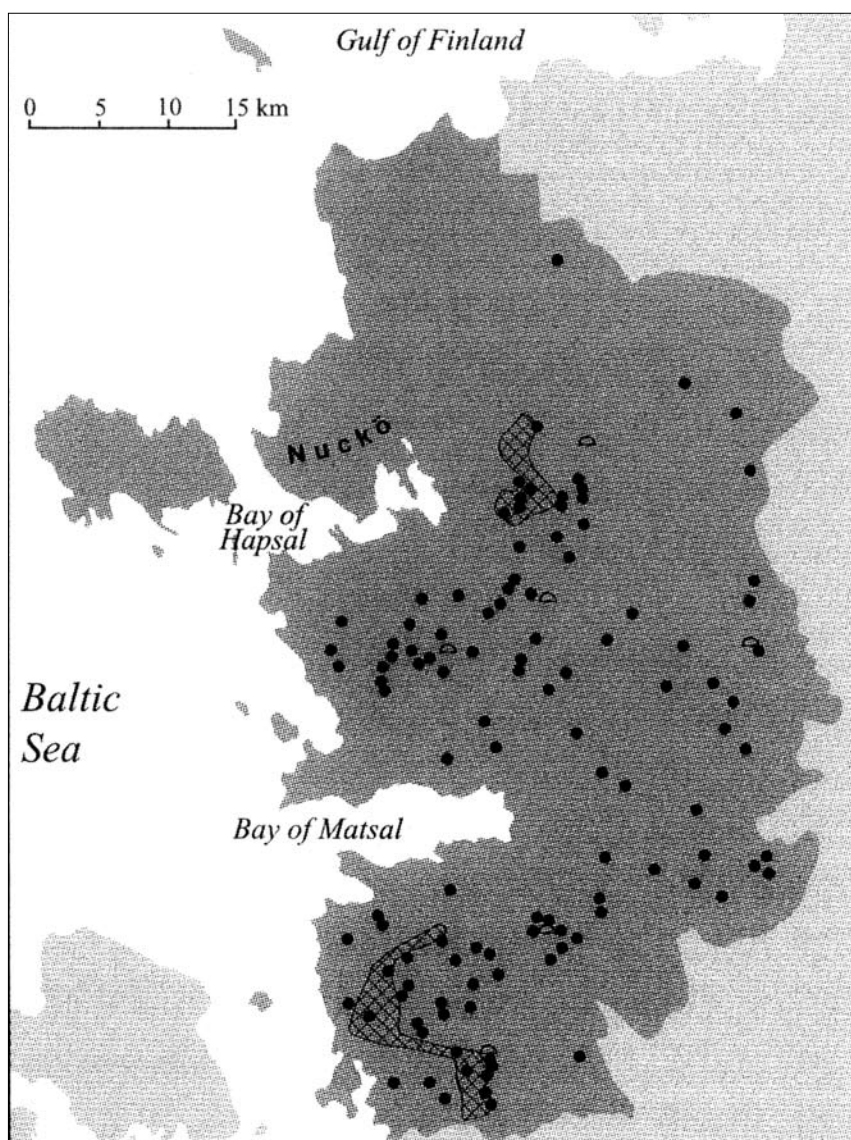
Jonathan peab võimalikuks, et rootsi kolonisatsioon oli üks lüli Taani ja Rootsi ristiretkedest Eestisse 12. sajandi lõpust 1220. aastateni, enne kui sakslased jõudsid Lääne-Eestis kindlustuda. Ta tõstis esile mitmeid tõendeid, millest üks tähtsamaid on Einby varajane dateering, Vormsi kirik on saanud oma nime Norra kuningas Olavi järgi ning temaga seotud kultus oli levinud ainult skandinaavlaste, kuid mitte sakslaste seas. Seetõttu on Vormsi kirikul ja Tallinna Oleviste kirikul Põhjamaadega eriline side.

1596. aasta kirikuvisitatsiooni käigus ütles kohalik informant, et kiriku oli asutanud Taani kuningas. Visitatsiooni korraldasid Rootsi kuninga võimuesindajad pärast piirkonna vallutamist Rootsi vägede poolt, ning Jonathan küsis, et kui see isik saarel valitsevat traditsiooni elavaks ei tundnud, miks pidi ta andma sellele au just taanlastele.

Taanlased korraldasid tol ajal Eestisse mitmeid ristiretki, püüdes paikkonnas 1220. aastateni. Saksa piiskoppide residents oli endiselt kaugemal lõunas Lihulas.

Jäljed viivad Ölandile

Seejärel asus ta uute faktide juurde, mida lubas kodukandiühingu aastakoosoleku eel, 1980. aastatel viibis Jonathan üsna sageli Rootsi Riigiarhiivis ja uuris 16. sajandi vakuraamatuid ja arvepidamisi, mis näitavad üksikasjalikult Vormsi, Noarootsi ja Eylandi (Noarootsi kihelkonna mandriosa) rootsi asustuse seisuga piiskoppide aja lõpul ja

De centrala svensksbygderna i Estland var troligen öde fram till den svenska koloniseringen. Kartan visar den totala bristen på arkeologiska fynd på Ormsö, Nuckö och fastlandet innanför under sen järnålder, alltså fram till 1220 när järnåldern brukar anses ha slutat i Estland. Källa: Living on Another Shore av Felicia Markus.

Tähtsamad rannarootsi alad olid kuni rootslaste kolonisatsioonini nähtavasti asustamata. Kaardilt nähtub, et nooremast rauaajast (st periodist aastani 1220, mida peetakse Eesti rauaaja lõpuks) pärit arheoloogilised leiud puuduvad Vormsis, Noarootsis ja sellega piirneval mandrialal täielikult. Allikas: Felicia Markus, Living on Another Shore.

pärast Rootsi vallutust 1563. aastal. Piiskop ja Rootsi kroon pidasid rendi (maksude) nõudmiseks rootsi talupoegade üle hoolega arvet.

Nüüd on ta jõudnud oma tähelepanekud kokku võtta. Need viitavad sellele, et rootsi talupojad ja kalurid ei tulnud üle Läänemere mitte spontaanselt, vaid esimene osa saabus organiseeritud ümberasustamise käigus Ölandilt, ja et seda võisid korraldada nii Rootsi kui Taani kuningas ja suurnikud.

Nii Rootsisis kui Eestis pidid külad

sõltuvalt oma suuruselt maksma erineva suurusega maksu. 16. sajandi ja hilisemates dokumentides on ära toodud adramaade arv; üks adramaa oli jõukusel põhinev maksustusühik, selgitas Jonathan.

Eesti külade puhul jagunes adramaade arv sageli viiega, ehk siis viis adramaad kõige väiksemate külade, kümme suuremate ning 15 ja 20 õige suurte külade suhtes. Eestis olevate rootsi külade adramaade arv jagunes enamasti kolme või neljaga, mis viitab sellele, et maksusüsteemi korraldas keegi muu

kui eestlased või saksa vallutajad. Aibolandi (rannarootsi ala – tlk.) adramaade lähima analoogi on Jonathan leidnud Rootsisis Götalandis, kus nn attungite süsteem eksisteeris juba 11. sajandi lõpust. Östergötlandi maakonnas oli külade adramaade arv enamasti jagatav neljaga, kuid ta on leidnud, et pärast maksusüsteemi kehtestamist 12. sajandil eksisteeris kolme ja neljaga jaguneva adramaade arvu süsteem ka Ölandi külade puhul. Lisaks sellele jaguneb rannarootsi maksustusühik 24 küünraks (aln) veel ainult Ölandil.

Öland - nii taanlaste kui rootslaste tugipunkt

See pani ta mõtlema, mis Ölandil 12. sajandil ja 13. sajandi alguses toimus. Öland oli tugevneva Rootsi kuningavõimuga veel lõplikult sidumata. Vanad muinaslinnused võeti taas kasutusele – seda mitte ainult kaitseks mereröövlite eest, vaid ka ristiretkede eelse koondumiskohana. Baltimaadele korraldatud Taani, Rootsi ja Saksa ristiretkede eel lubas paavst paganlikes maades misjonit teinutele igavest elu ja muud paremat. Et retk ristiretkena kirja saaks, tuli ristida kohalikke elanikke ja ehitada kirikuid, mistõttu enne retkele asumist tuli koguda vajalikke vahendeid ja meelitada kohale võitlejaid.

Ühe Riigiarhiivis töötava ajaloolase andmete põhjal kuulus keset Ölandi paiknev Gråborgi linnus Taani kuningale. Selle kõrval asuvad Knuti kabeli varemed, mis näitab lähedast seost Taani Kanuti gildidega. Viimaste näol oli tegemist majandusliku võrgustikuga, mis ei pidanud hoolitsema mitte ainult nende liikmete leskede ja laste eest, vaid osalema ka sõjalistes sündmustes. Gildid said oma nime kas hertsog Knut Lavardi (surn. 1131) või kuningas Knut Püha järgi (surn. 1086). Viimasel on Taani ajaloos umbes samasugune koht nagu Erik Pühal Rootsisis. Jonathan rääkis veidi Kanuti gildides kehtivatest reeglitest ning neist kumas välja vägivaltatsemisele kalduvate võitlejate kuvand. Enamik Kanuti gilde saadeti reformatsiooni ajal laiali, kuid Tallinna Kanuti gild püsis 1920. aastani.

Rootslased püsisid Eketorpi kindluses. Läheduses asuva Svibo riigimõisa (mille nime võib tõlgendada kui „rootslaste aitu”) kinkis kuningas Johan Sverkersson 1220. aastal Riseberga kloostrile, millest võib järeldada, et mõisat toona enam tarvis ei olnud, nentis Jonathan. Ta seostab seda samal aastal alanud rootslaste ristiretkega Baltimaadele – ebaõnnestunud katsega vallutada Lihula tugipunkti abil omale koloonia.

Nimeandjaks oli piiskop

Jonathanil esitas ka oletuse, kes võiks olla Vormsi (Ormsö) nimes peituv Orm. Et suured saared kannavad üksikisikust pärinevat nime, on väga haruldane, ning tähelepauväärsse kokkusattumusena juhtub Eestis asuva vanima rootsi asustusega saare nimi sisaldama skandinaaviapärase eesnime. Ühe loogilise mõttena oli tollel Ormil saare koloniseerimisel eriline koht ja tegemist pidi olema mõne suurnikuga, kes elas 1200. aasta paiku või veidi varem.

12. sajandi lõpust pärinevas Venuste nimekirjas (broderlisten), millesse kuulus sadakond väljapaistvat ja ristsõja mõttest vaimustunud Kanuti gildi liiget, mainitakse ühte Ormi (ladinapärase nimekujuga Omer). Too oli 1204. aastani Ribe piiskop ja osales suure tõenäosusega Taani kuninga 12. sajandi sõjaretkedes Läänemere lõunakalda slaavlaste vastu. Väga loogiline, et ta osales ka sõjaretkedel Eestise, näiteks selles, mida juhtis 1197. aastal Taani kuningas Knut. Ormi lähedane sugulane ja järglane oli piiskop Tuve. Tuve oli pärast Taani vallutust 1222.–23. aastal Tallinna asehäldur ning selles rollis ka taanlaste misjoni juht.

När korstågskrigen var slut och de politiska gränserna hade dragits upp mellan de nya härskarna i Baltikum, hade det estlandssvenska kärnområdet hamnat under biskopen av Ösel-Vik med säte i både Hapsal och Kuressaare. Dagö och Ösel var delade mellan biskopen och Livländska orden. Området runt Rågervik hade danskt styre. På den här kartan går det inte att se vart Runö hörde, men på det första skriftliga dokumenten om ön från 1340-talet framgår att Runö lydde under biskopen av Kurland. Det som idag heter Estland och Lettland kallades av korsriddarna Marias land, Terra Mariana. Litauerna motstod erövringen och valde senare att bli kristna. Kartan är hämtad från wikipedia.

Pärast ristsõdade lõppu ja poliitiliste piiride kehtestamist uute maahärrade vahel sattus rannarootslaste tuumikala Saare-Lääne piiskopi valdusse, kelle residentsid asusid nii Haapsalus kui Kuressaares. Hiiumaa ja Saaremaa olid jagatud piiskopi ja Liivimaa Ordu vahel. Pakri lahe piirkond oli taanlaste ülemvõimu all. Kaardilt ei selgu, kuhu kuulus Ruhnu, kuid esimesest kirjalikust saart puudutavast dokumendist (1340. aastad) on näha, et Ruhnu allus Kuramaa piiskopile. Täna Eestis ja Lätis kutsuti ristsõdijate hulgas nimega Maarjamaa (Terra Mariana). Leedulased tõrjusid vallutuse tagasi ja võtsid ristiisu omaks hiljem. Kaart: Vikipeedia.

Kuna Vormsi oli arvatavasti eestlaste tagamaa ning varasem paikne elanikkond puudus seal võib-olla täiesti, võib arvata, et grupi õlandlaste asustamine Vormsile ärritas eestlastest naabreid samapalju kui teised sõjalised aktsioonid. Ja saar jäi strateegiliselt Saaremaa, mida taanlased üritasid vallutada, ning Tallinna vahele, kus kuningas Valdemar võitis 1219. aastal suurima Eesti pinnal peetud lahingu ning kindlustas tänase Eesti põhjapoolse kolmandiku vallutamise.

Koloniseerimine algas läänest

Seejärel keskendus Jonathan Lindström ettekanne üksikasjadele, mis puudutavad eelkõige Vormsit, kuid mis on tähtsad ka ülejäänud rannarootslaste seisukohalt.

Olles uurinud 16.–17. sajandi maksumekirju ja kohanimedid, tegi ta järelduse, et esimesed kolonistid asusid saare lääneossa. Osalt on seal parimad mullad, osalt oli maavalduste killunemine läinud kaugemale (põlvkondade vahetudes jagati varem talud väiksemaks ja adramaade arv talu kohta langes). Lääne pool on ka ainsad kohad, kus paistab katoliku ajal olevat olnud kabel: Busby, Kersleti ja Borrby, samas kui suur kirik Hullo lähedal asub kahe saarepoole (vakuse) piiril. Ida pool viitavad kohanimed sageli liigniiskusele. Lisada võiks veel ka seda, et vanad külad paiknevad kõik nii, et keskajal avanes neist „merevaade”. Külade rajajad olid tulnud mere tagant ja soovisid elada oma laevade lähedal. Alates sellest ajast on maapind umbes kahe meetri võrra tõusnud ja nii tasasel saarel nagu Vormsi tähendab ka mõõdukas maatõus ranna taganemist mitmesaja meetri kaugusele.

Jonathani erilise huvi objektiks on saanud saare põhjakülje olevad kohanimed Borrby ja Dombacken, ja sellest on järeldatud, et esimesed ja tähtsamad kolonistid asusid Lääne-Vormsile. Nimeosa „Borr” tuleb tõlgendada kui linnust (rts. k. *borg* – tlk.), ja see võib viidata kas tõepoo-

lest eksisteerinud linnusele või maalinna meenutavale mäele. Läheduses asub Dombackeni kungas ja tege- mist on ainsa kohaga, mille nimes sisaldub sõna „dom” või „domare” (*kohus* või *kohtunik* – tlk.) ning kohaliku traditsiooni järgi pidasid rannarootslased seal rahvakoosolekut ja mõistsid tüliküsimustes kohut.

Kolonisatsiooni täpse aja suhtes toovad vast selgust uued väljakaevamised. Rootsi ajaloolane Dick Harrison kirjutab oma raamatus *Gud vill det! Nordiska korsfarare under medeltiden (Sest nii tahab Jumal! Põhjala ristisõdijad keskajal* – tlk.): „1170. aastal oli Valdemar I saatnud välja esimese relvastatud taanlaste ekspeditsiooni võitlema Baltikumi mereröövlitega... 1191., ja arvatavasti ka 1202. aastal andsid Taani laevastikud löögi Soome. 1194. ja 1196., või 1197. aastal rünnati Eestit. Me ei tea neist ekspeditsioonidest peale nende toimumise suurt midagi; neid mainitakse lakooniliselt Taani annaalides.”

Võimalik ka hajasisseränne

- Ma arvan, et kolonisatsioon kulges laias laastus Vormsi lääneosast ida poole, edasi Noarootsi ja sealt Eylandi põhjaossa, põhiliselt 13. sajandi esimestest kümnenditest kuni 14. sajandi keskpaigani, uusi külasid on tekkinud ka hiljem. Kuid tegemist on ainult raskuspunkti nihkumisega, näiteks võivad üksikud Noarootsi külad nagu Einby, samuti Eylandi külad olla Vormsi lääneosa küladega peaaegu sama vanad. Esimesed kolonistid saabusid peamiselt Ölandilt ja selle lähedaselt mandrialalt, kuid hiljem on toimunud hajasisseränne ka Mälari orust ja Soome Uusimaalt. Sisseränne kulges rahulikult, kuid aeg-ajalt esines tülisid eestlastest naabritega. Tähtis on ka jälgida, kuidas Rootsi, Taani ja Saksa suurmikud, piiskopid ja kuningad eestlaste maale tungides koostööd tegid ja konkureerisid. Rannarootsi külade asutamise viisi, põhjuste ja aja kohta on palju põnevaid üksikasju, ja kui olen jõudnud teadusliku artikli valmis kirjutada

ja arutada oma tulemusi teiste ajaloolastega, tuleksin ma heameelega selle teema juurde tagasi. Ma võin paljus ka eksida, kuid usun siiski, et olen millelgi jälil. Omavahel klappivaid üksikasju on nii palju, lõpetab Jonathan.

*Mattias Reinholdson
Kustboni toimetaja*

Loe lisa

... Vormsi Olavi kiriku dateerimisprobleemidest – Kustbon, juuli 2010.

... Dick Harrisoni raamatust *Gud vill det! Nordiska korsfarare under medeltiden* – Kustbon, märts 2008.

... rootslaste ebaõnnestunud ristiretkest 1220 – Kustbon, märts 2003.

... Felicia Markuse väljakaevamistest Einbys ja tema teooriast asustuse tekke kohta – Kustbon nr 4 2001 ja ajakiri *Skärgård* nr 1 2004.

Kõiki nimetatud Kustboni numbreid ja muud kirjandust on võimalik osta või laenata Stockholmis SOV raamatukogus.

Läs mer

... om svårigheterna att datera Olofskyrkan på Ormsö i Kustbon juni 2010.

... om Dick Harrison's bok *Gud vill det! Nordiska korsfarare under medeltiden* i Kustbon mars 2008.

... om det misslyckade svenska korståget 1220 i Kustbon mars 2003.

... om Felicia Markus utgrävningen i Enby och hennes teori om bosättningen i Kustbon nr 4 2001 och i tidskriften *Skärgård* nr 1 2004.

Alla nämnda nummer av Kustbon och övrig litteratur finns att köpa respektive låna i SOV:s bibliotek i Stockholm.

Kommentar:***Ester och svenskar på olika marker***

Oavsett om svenskar flyttade över till Estland spontant, i ordnade kolonisationsföretag eller bjöds in av tyska markägarna för att odla upp nytt land kom de till marker som utnyttjades väldigt litet av den estniska ursprungsbefolkningen. Det är alla historiker överens om. Svenskarna hade en fördel: De hade lärt sig att leva i en kustmiljö. Esterna bodde längre inåt land, så forskarna har inte hittat få tecken på konflikter mellan de båda grupperna. Så här skrev Göran Tegnér, förste antikvarie på Historiska museet i Stockholm, 1993 i utställningskatalogen *Eesti ja Rootsi. Estland och Sverige*:

”För svenskarna spelade, vid sidan av jordbruket, fisket och bo-

skapsskötseln och produktionen av mjölkprodukter en större roll än för de estniska bönderna, som främst ägnade sig åt det rena åkerbruket. Uppgifter från en jordrevision 1591 visar beträffande Wieks kuster att de svenska gårdarnas åkerjord var stenigare och magrare än de estniska gårdarnas, medan de svenska byarna däremot hade goda ängs- och betesmarker och fiskevatten. För de estniska grannbyarna noteras fiskevatten. Samma källa visar också att antalet kor var större på de svenska gårdarna än på de estniska.”

Det här fenomenet kan ha sin förklaring i vad som hände under järnåldern i Sverige och det finns beskrivet i vårens mest uppmärksammade svenska fackbok om

historia: Maja Hagermans *Försvunnen värld*. Hon skriver om de arkeologiska fynden som gjordes i samband med ombyggnaden av E4:an genom Uppland. Uppland är ett av de flackaste landskapen i Sverige, så landhöjningen gav extra stora landvinster där under järnåldern. Flera gånger i boken återkommer hon till hur upplänningarna lärde sig att dra nytta av landhöjningen, till exempel genom att låta sina kor beta på de bördiga strandängarna. Befolkningen kunde därför växa snabbt. Kunskapen kunde de sedan ta med sig till Estland.

Mattias Reinholdson
Kustbons redaktör

Kommentaar:***Eestlased ja rootslased erinevatel maadel***

Olenemata sellest, kas rootslased asusid Eestisse spontaanselt, süsteemse kolonisatsiooni käigus, või kutsuti nad kohale sakslastest maaomanike poolt uut maad üles harima, saabusid nad maadele, mida eestlastest põliselanikkond kasutas väga vähe. Selles on kõik ajaloolased ühel meelel. Rootslastel oli siiski üks eelis: nad olid õppinud elama rannikualal. Eestlased elasid kaugemal sise maal, mistõttu ajaloolased pole mõlema grupi vahelistest konfliktidest tõendeid leidnud. Rootsi ajaloomuuseumi peavarahoidja Göran Tegnér kirjutab 1993. aastal näitusekatalogis *Eesti ja Rootsi. Estland och Sverige*:

„Võrreldes Eesti talupoegadega, kes tegelesid eelkõige puhta-

kujulise põlluharimisega, oli rootslaste jaoks oli peale põlluharimise suurem roll kalapüügil, karjakasvatusel ja piimatoodete valmistamisel. 1591. maarevisjoni andmetest nähtub, et Läänemaa ranniku rootsi suhtes, et rootsi talude põllumaa oli võrreldes eesti taludega kivism ja viljatum, samas kui rootsi taludel oli häid heina- ja karjamaid ning kalavesi. Eesti naaberkülade kohta märgitakse vaid kalavesi. Samast allikast nähtub, et lehmade arv oli rootsi taludes suurem kui eesti taludes.”

Selle fenomeni selgitus võib peituda rauaajal Rootsis toimunud, ja seda on kirjeldatud kevadel ilmunud kõige tähelepanuväärsemas rootsikeelses ajalooteatmi-

kus: Maja Hagermani raamatus *Försvunnen värld*. Hagerman kirjutab Upplandis kiirtee E4 ümberehituse käigus avastatud arheoloogilistest leidudest. Uppland on üks Rootsi tasasemaid maakondi, mistõttu sealse maatõusuga vabanenud maa-alasid oli rauaajal eriti palju. Ta rõhutab raamatus korduvalt, kuidas upplandlased õppisid maatõusu ära kasutama, lastes näiteks oma lehmad viljakatele rannaniitudele. Seetõttu kasvas elanike arv kiiresti. Need oskused võidi hiljem kaasa tuua Eestisse.

Mattias Reinholdson
Kustboni toimitaja

I den här åldern är varje födelsedag ett litet jubileum

Den 2 september fyllde Agneta år. 93! Och naturligtvis var det många som hade kommit för att gratulera den ärevördiga gumman – från kulturchefen vid länsstyrelsen i Läänemaa och journalister på lokaltidningen till en turistgrupp från Sverigekontakt i Västervik. Vid kaffebordet var det nästan 40 som gratulerade!

Men vem är då Agneta?

Agneta Tomingas, född på Ormsö i september 1918, med flicknamnet Öman. Båda föräldrarna – pappa Hans och mamma Katarina – genuina ormsösvenskar, jordbrukare och fiskare.

När Agneta föddes, hade man brådslande tider på Hansasgården i Hosby – hushållsbyggnaderna var inte klara än, sädeskörden som inte låter vänta sig osv. osv.

Pappan Hans hade fått köpa ett stycke land billigt i Hosby, som ryska riket ett par år tidigare hade utdelat till veteraner från japanska kriget. Så står det på gamla kartor – Soldatstycke nr. 10. Han var en ung familjefader, i familjen fanns det redan lille sonen Johan och huset i Norrby var halvvägs färdigt då det öppnade sig en frestande möjlighet i Hosby. Och så tog Hans isär sitt hus och flyttade det till Hosby. När dottern Agneta föddes, hade Katarina inte tid att ligga i barnsängen utan till sin mammas förvåning, som hälsade på henne, var hon ute och hissade upp vassbuntar till taket med tjugan, bara några dagar efter förlossningen!

Hans var en driftig man. Det var inte förvånansvärt att han snart valdes till

byäldste. Och som den driftiga man han var, ledde han bylivet så framgångsrikt att man om några år kunde öppna en folkskola i Hosby.

Sorgligt nog blev glädjen bara kortvarig. Snart blev det färre barn i lämplig ålder i byn och skolan upphörde. Johan, Agneta och den yngsta dottern Hilda kunde dock gå i skolan i hembyn i flera år.

Mamma Agneta har berättat många roliga och också sorgliga historier om vad som hände i hennes barndom och ungdomstid på ön. Alla dessa historier är värda att bevaras och har möjligen snart ett oskattbart värde. Det är också hög tid att föreviga dem. Så länge Agneta själv och med egen röst orkar berätta. Dessa historier har ju ofta skarpsinniga uttryck på ormsömål. Men det är väldigt få kvar som kan detta språk. Den äldsta invånaren på Ormsö, Oskar Friberg (92) och denna historians hjältinna i Hapsal,

Agneta Tomingas. Men hur fick Öman sitt namn Tomingas?

Kort sagt: Agneta avslutade 6 klasser på Ormsö och gick till Birkas folkhögskola i Nuckö för att studera hushållslära. Vid den tiden inträffade en svår olycka i familjen – brodern Johan (20) gick ut för att hämta näten, sjönk han genom isen och drunknade. Det var tidig vår och isen var redan bräcklig. När isen var smält, gav havet ut Johan för att begravas. Året var 1936.

Fastän bristen på arbetsamma händer nu var som störst, fick Agneta dock lov att gå till Hapsal för att jobba och studera estniska. Hon blev fröken på kaféet "Waldmann". Ett tag en sommar, till och med i Pärnu, på hotellet „Vaasa". Sen bröt kriget ut. Tillbaka på "Waldmann". Här bekantade hon sig med en ung musikanter i av tysk tulltjänstemannauniform Edgar som var hemma från Viimsi utanför Tallinn. I augusti

Agneta och Edgar Tomingas med barnen Vive och Toivo firar Agnetas 40 årsdag på Ormsö 1958.

Agneta ja Edgar Tomingas koos laste Vive ja Toivoga Vormsis Agneta 40. sünnipäeval. 1958. a.

1944 blev det klart att tills vidare är det bäst att stanna på Ormsö för att gömma sig undan kriget. Eftersom Hans och Katarina halsstarrigt vägrade att gå till Sverige, stannade också Agneta och Edgar kvar. Men Hilda gick. I Agnetas och Edgars unga familj föddes dottern Vive (1947) och sonen Toivo (1951). Toivo fick aldrig träffa sin morfar Hans. Hans gick till himmelska stigar på julaftonen 1950.

Edgar arbetade som fiskare och Agneta arbetade hemma

Våren 1961 avslutade Vive den 7-åriga skolan i Hullo och också fiskekolchosen „Põhjarannik” höll på att gå till botten. Det var Khrusjtjovs tövåder och familjen Tomingas flyttade till Hapsal. Dottern Vive fortsatte i första mellanskolan i Hapsal, sonen Toivo i fjärde klass. Edgar fick arbete i byggföretaget Haapsalu KEK och Agneta i textilfabriken „Sulev”, fram till pensioneringen.

Mamma Katarina kom till sin dotter i Hapsal och bodde här fram till

1978 då modern, som inte ens kunde tio ord på estniska, slocknade stilla på sitt 94:e år.

Men då hade det redan kommit barnbarn, fyra pojkar som hade börjat skolan: Madis, Indrek, Neeme och Jaak. Och Agnetas dagar fylldes av oändlig omsorg för pojkarna. Så många välsmakande pannkakshögar! Högar av yllevantar och sockor! Förmår och kan vi värdera denna flit och omsorg på värdigt sätt?

År 1985 gav Edgars hjärta upp, 66 år är inte så mycket. Men Edgar lämnade oss med vetskap att Madis höll på att bli en professionell musiker. Men till Indrek skänkte han sitt dragspel, och sade: „När jag i min ungdom spelade på det viset, dansade folk hela kvällarna i näthuset i Rohuneeme!” Musiken var Edgars passion och han kände gärna igen den gnistan hos alla sina barnbarn.

Sedan detta olyckliga år 1985 bor Agneta ensam i sitt lilla hus. Hon klarar sig på egen hand! När hon var

över 80, kunde hon ses stående på stegen och plocka äpplen från toppen på ett äppelträd! Fortfarande, tar hon fram yxan i skjulet och hugger ved... och så vidare. Även om sonen, dottern eller svärsonen hälsar på henne varje dag klarar den tappra gumman sig själv. Speciellt ser hon fram emot torsdagen. Då ska hon till museet, till klubben vars grundare hon själv är och hon har sällan varit borta många gånger under 15 år. Agneta själv säger om sina göromål: „Den gamla hästen får inte stanna! Då blir han stel i benen!”

Javisst, hon har rätt. Klart, den gamla gummans steg är inte så raska som för 10 år sedan. Då hann jag inte ens med henne! Nu kanske jag hinner.

Grattis, kära mor! Må Gud giva dig hälsa och livsglädje för kommande dagar!

Å, barns, barnbarns och barnbarnbarns vägnar – sonen Toivo.

Selles eas on iga sünnupäev juubel

2. septembril oli Agnetal järjekordselt sünnipäev. Juba 93! Ja loomulikult oli auväärt memme tervitama tulnuid rohkesti, Lääne Maavalitsuse kultuurijuhist ja Lääne Elu ajakirjanikest kuni Sverigekontakti Västerviki turismigrupini Rootsist. Kohvilauas oli õnnitlejaid ligi 40!

Aga kes on siis Agneta?

Agneta Tomingas, sündinud Vormsil sept.1918., kandis neiuna perenime Öman. Mõlemad vanemad – isa Hans ja ema Katarina – põlised vormsirootslased, põllupidajad ja kalurid.

Hosby külas, Hansase talus oli Agneta sünni ajal käsil kibekiire töö – majapidamishooned alles pooleli, põllutöödel kiire viljakoristusega jne. jne.

Isa Hans oli aasta eest saanud odavalt

osta Hosbys tüki maad, mis Vene riik paari aasta eest jagas välja Jaapani sõja veteranidele. Nii seisab kirjas vanadel kaartidel – Soldati maatükk nr. 10. Hans oli noor naisemees, peres juba pisipoeg Johan ja maja Norrbys pooleli, kui avanes ahvatlev pakkumine Hosbys. Ja nii võttiski Hans maja uuesti lahti ja viis Hosbysse. Kui aga sündis tütar Agneta, polnud Katarinal aega nurgavoodis olla, vaid, küllatunud ema imestuseks, andis ta hanguga rookahlusid katusele üles. Vaid mõni päev pärast sünnitust!

Hans oli toimekas mees. Polnud siis ka imestada, et ta peagi külavanemaks valiti. Ja toimeka mehena viis ta külaelu juba mõne aasta pärast niikaugele, et Hosbys küla algkool avati. Tõsi küll, seda rõõmu polnud kauaks. Varsti aga jäi noores külas

sobivas eas lapsi jälle vähemaks ja kool lõpetas töö. Johan, Agneta ja noorim tütar, Hilda, said siiski mitu aastat kodukülas koolis käia.

Ema Agneta on rääkinud palju lõbusaid ja ka kurbi lugusid, mis tema lapsepõlves ja noorusajal saarel juhtus. Need kõik on talletamist väärt ja võib-olla peagi hindamatu väärtusega ajalugu. On ka ülim aeg neid jäädvustama asuda. Kuni memm veel ise ja omal häälel neid jutustada suudab. On ju neis juttudes sageli vormsikeelseid vaimukaid ütlemissi. Aga selle keele rääkijaid on väga vähe järel. Vormsil saare vanim elanik Oskar Friberg (92) ja Haapsalus tänase jutu kangelanna Agneta Tomingas. Kuidas Ömanist sai Tomingas?

Lühidalt nii: Agneta lõpetas Vormsil 6 kl. ja läks Noarootsi, rahvaülikooli

kodumajandust õppima. Sel ajal juhtus peres raske õnnetus – vend Johan (20) läks võrke päästma minnes soomikuga läbi jää ja hukkus. Oli varakevad ja jää juba rabe. Meri andis Johani siiski matmiseks välja pärast jää sulamist. Oli aasta 1936.

Kuigi nüüd oli töökätest kodus suurim puudus, sai Agneta siiski kodust loa, minna Haapsallu tee-nima ja eesti keelt õppima. Temast saigi kohvikupreili „Waldmannis“. Vahepeal aga ühel suvel koguni Pärnu hotellis „Vaasa“. Tuli sõda. Jälle „Waldmannis“ tagasi. Siin tutvuski ema noore pillimehe, Tallinna tagant, Viimsist pärit Edgariga. 1944. a. augustis oli selge, et sõja jalust pääsemiseks parim paik on esialgu Vormsil. Et Hans ja Katarina kangekaelselt keeldusid Rootsi minemast, jäid koju ka Agneta ja Edgar. Hilda aga läks. Agneta ja Edgari noorde perre sündis 1947. a. tütar Vive ja 1951. a. poeg Toivo kes aga vanaisa Hansuga ei kohtunudki. Hans lahkus 1950. a. jõululaupäeval taevastele radadele.

Edgar töötas kalurina, Agneta kasvatas kodus lapsi.

1961. a. kevadel sai Vivel Hullo 7-a. kool läbi ja põhja oli minemas ka kalurikolhoos „Põhjarannik“. Oli Hruštšovi sula ja pere kolis Haapsallu. Tütar jätkas Haapsalu I Keskkoolis, poeg 4. klassis. Tööd ja teenistust jätkus Edgarile Haapsalu KEK-is ja Agnetale „Sulevi“ tekstiilivabrikus. Pensionini. Ema Katarina tuli tütre juurde elama ja temal jätkus elupäevi 1978. aastani, kui vanamemm, kes ei osanud eesti keeles kümnet sõnagi, kustus vaikselt 94. eluaastal.

Selleks ajaks olid aga kooliikka jõudnud ja jõudmas juba lapselapsed, neli poissi: Madis, Indrek, Neeme ja Jaak. Ja vanaema Agneta päevad täitusid lõpmatu hoolega poiste eest. Kui palju ülimaltsvaid pannkoogikõhutäisi! Virnade viisi villaseid kindaid ja sokke!

1985. a. ütles üles Edgari süda. 66 eluaastat pole just palju. Aga Edgar lahkus teadmises, et Madisest on

Foto: Toivo Tomingas

Vänninnorna och "Torsdagstanterna" gratulerar Agneta på 93 årsdagen den 2 september 2011. Från vänster Elsa Arjak, Silvi-Astrid Mickelin, Anu Mätlik, Silvi-Ellen Öismaa, Ene Smöslova, Aino Sillamägi, sittande Agneta Tomingas. Sirje Johannes saknas på bilden.

Söbrad ja „Neljäpäevamemmed“ õnnitlemas Agnetat tema 93. sünnipäeval 2. septembril 2011. Vasakult Elsa Arjak, Silvi-Astrid Mickelin, Anu Mätlik, Silvi-Ellen Öismaa, Ene Smöslova, Aino Sillamägi, istub Agneta Tomingas. Pildilt puudub Sirje Johannes.

saamas professionaalne muusik. Indrekule aga kinkis oma akordioni, „Kui öeldes: “Kui mina nooruses juba niimoodi mängisin, siis tant-sitasin ma Rohuneeme võrgukuuris õhtuti rahvast! “Muusika oli Edgari hinges ja heameelega tundis ta ära selle sädeme jätkumise kõigis lapselastes.

Sellest õnnetust 1985. aastast elab oma majakeses Agneta üksi. Mille kõigega ta küll üksigi hakkama on saanud! Juba tublisti üle 80-sena võis teda näha redelilt õunapuu ladvast õunu korjamas! Siiamaani, sõltuvalt sellest, kes enne jõuab, võtab ta kuuris kirve ja toksib pliidi-puid peenemaks... Ja nii edasi. Ei lähe küll päevagi, kui poeg, tütar või väimees teda vaatamas ei käi, kuid vapper memm on ikka hak-

kamas. Eriti ootab ta neljapäeva. Siis saab muuseumi, klubisse, mille asutaja ta on ja kust ta viieteistkümnede aasta jooksul väga harva puudunud on. Oma toimetamiste kohta ütleb memm ise: „Ega vana hobust tohi seisma jätta! Siis jääbki kontidest kangeks!“

Ja õigus tal on. Tõsi, ka memme samm pole enam nii noobe, kui 10 aastat tagasi. Siis ma ei jõudnud talle tänaval järgigi! Nüüd vist juba jõuaks.

Palju õnne, kallid memm! Andku Jumal Sulle tervist ja elurõõmu tulevasteks päevadeks!

Laste, lastelaste ja lastelaste-laste nimel – poeg Toivo.

En kulturskatt har bevarats för framtiden

”Ätsve Mats” visor och dikter har kommit ut i bokform och CD

Bygdeskalden ”Ätsve-Mats” Ekman samlade och nedskrivna av Ingegerd Lindström. Boken innehåller Ekman's samtliga dikter och visor både på mål och på svenska. Samlingen består av totalt 45 dikter, en del med tillhörande noter. Bokens titel är ”PRÄSTN E VARGSKALL” efter dikten med samma namn som berättar om prästen som gav sig ut i skogen för att jag varg men blev själv jagad upp i ett träd av vargarna och efter tre dagar räddad av skräddaren.

Mats Ekman föddes 1865 på gården Ätsve mellan byarna Lukslagge och Gambyn i Rickul. Vid tre års ålder insjuknade han i polio (barnförslamning). Han blev så småningom frisk men sjukdomen gav honom en obrukbar högerarm. Han kunde därför inte delta i det hårda arbetet

på gården som de andra unga männen utan fick bli vallpojke och passa väggrinden, och fick därmed tid att dikta och skriva ner sina dikter och visor när han vallade fåren eller satt i kojan vid grinden.

Han var den förste som skrev dikter på sin hembygds dialekt som man också kunde sjunga med en enkel rytmisk melodi. Ätsve-Mats dikter ger oss en uppfattning om hur livet kunde te sig i svenskbygden vid sekelskiftet och i början på 1900-talet. Hans dikter är uteslutande på dialekt. Hans litterära påverkan utifrån var med all sannolikhet lika med noll. Mats Ekman var nästan 70 år gammal när han dog 1934 i Rickul.

De tecknade illustrationerna i boken är gjorda av Elmar Blomberg.

Cd:n är inspelad i studio på Sveriges Radio

I februari spelade man in en CD med elva visor och två dikter i en studio på Sveriges Radio i Stockholm.

Sångarna är Inga Ekman, Ingeborg Gineman och Hjalmar Stenberg alla tre bördiga från Rickul. Inga Ekman är en sentida ättling till Mats Ekman. De ackompanjeras av Sofia Joons på fiol och Mall Ney på tramporgel. Dikterna är inlästa av Inga Ekman på mål, som liksom Ingeborg och Hjalmar har ”noka-svensk” som modersmål.

Boken med CD:n är utgivna av Rickul/Nuckö Hembygdsförening och kostar 175 kronor emballage och porto tillkommer. Boken kan beställas via e-post: order@rnhf.se

Margreta Hammerman

Foto: Göte Brunberg

Sångare och musiker vid inspelningstillfället, från vänster Hjalmar Stenberg, Inga Ekman, Sofia Joons, Ingeborg Gineman och Mall Ney.

Lauljad ja muusikud salvestusel, vasakult Hjalmar Stenberg, Inga Ekman, Sofia Joons, Ingeborg Gineman, Mall Ney.

Båndomstien

*Ja minns han fagor tien,
Tå allt var vålde stort,
å kund ja än få si en,
hå's kulld ja rät ha gjord!*

*Tå fagor mårja våre
mä sina fagor sol!
Så Mike kuttra årre,
Så fagort gucken gol.*

Ätsve Mats

Vers 1 och 2 av 9

Barndomstiden

Jag minns den fagra tiden,
då allting var väldigt stort,
och kunde jag än få se den,
vad skulle jag väl ha gjort!

Dessa vackra morgnar om
våren med sin vackra sol!
Så mycket kuttrade orrarna,
så vackert göken gol.

Kultuuripärand tulevikku

„Ätsve Matsi” laulud ja luuletused raamatus ja CD-l

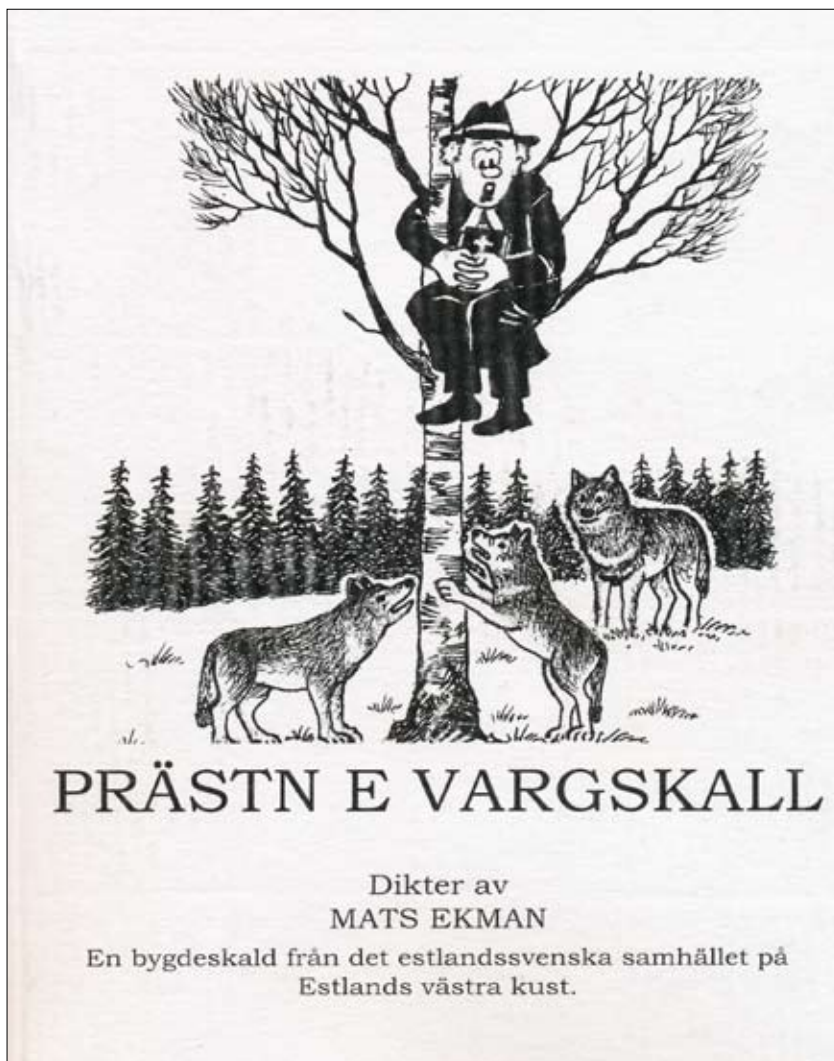
Mats ”Ätsve Mats” Ekman 1865-1934

Fotot är beskuret från ett bröllopsfoto i Gambyn. Den enda avbildning som finns av diktaren.

Ainus teadaolev foto. Fragment pulmade puhul tehtud grupipildist.

Ingegerd Lindströmi käe all on kokku kogutud ja avaldatud kodukandilaulik „Ätsve Matsi” luuletused ja laulud. Raamat sisaldab kõiki Matsi luuletusi ja laule nii murdes kui kirjakeeles, kokku 45 luuletust, osa koos nootidega. Raamatu pealkirjaks on „PRÄSTN E VARGSKALL” – samanimelise luuletuse järgi, mis jutustab kirikuõpetajast, kes läks metsa hundijahile, kuid oli sunnitud huntide eest puu otsa põgenema, kust pääses ühe rätsepa abiga alles kolm päeva hiljem.

Mats Ekman sündis 1865. aastal Riguldis Luksi ja Vanaküla vahel asuvas Ätsve talus. Kolmeaastaselt haigestus ta lastehalvatusse. Ta sapisi ta küll paranes, kuid parem käsi jäigi halvatuks. Seetõttu ta teiste noorte meeste moel raskeid talutöid teha ei saanud ning tal tuli hakata karjapoisiks ja valvata teevärvaid. Nõnda oli tal lambaid karjatades või värava juures onnis istudes aega luuletada ning oma luuletused ja laulud üles kirjutada. Ta oli esimene, kes luuletas oma kodukandi murdes; neid luuletusi oli lihtsa rütmilise meloodia abil võimalik ka laulda. Ätsve-Matsi luuletused annavad aimu rannarootslaste elust 19. sajandi lõpul ja

20. sajandi alguses. Tema luuletused on eranditult murdekeeles. Kirjanduslikud mõjutused väljastpoolt on tõenäoliselt olematud. Mats Ekman suri 1934. aastal Riguldis peaaegu 70-aastasena.

Illustratsioonide autor on Elmar Blomberg. -> Raamatu illustratsioonide autor on Elmar Blomberg.

CD on salvestatud Rootsi Raadio studios

Veebruaris mängiti Stockholmis Rootsi Raadio studios sisse CD, millel on 11 laulu ja kaks luuletust.

Plaadil laulvad Inga Ekman, Ingeborg Gineman ja Hjalmar Stenberg

on kõik Riguldi juurtega, Inga Ekman on Mats Ekmani kauge sugulane. Neid saadavad Sofia Joons viiulil ja Mall Ney harmooniumil. Luuletused luges murdekeeles sisse Inga Ekman, kellele, nagu ka Ingeborgile ja Hjalmarile on „noarootsi keel” emakeeleks. Raamatu koos CD-ga andis välja Noarootsi-Riguldi Kodukandiühing ja selle hind on 175 Rootsi krooni, millele lisanduvad postikulud. Raamatut saab tellida e-posti aadressil: order@rnhf.se

Margareta Hammerman

SVENSKUNDERVISNING FÖR DIG SOM ÄR INSKRIVEN I DEN SVENSKA MINORITETSLÄNGDEN I ESTLAND

Kulturrådet för den svenska minoriteten vill under år 2012 starta en kurs i svenska språket för personer som är inskrivna i minoritetslängden eller har för avsikt att skriva in sig. Vi undersöker nu intresset för en sådan kurs.

Du som är intresserad var snäll och skicka in en intresseanmälan med svar på frågorna nedan:

- vilken undervisningsnivå är du intresserad av (nybörjare som inte har läst förut, eller avancerade som har gjort det tidigare; hur bedömer du dina språkkunskaper i så fall);
- vilken ort skulle bästa passa dig att språkundervisningen ägde rum och hur ofta (antal gånger i veckan);
- vilken undervisningsform skulle passa bäst för dig (kursdeltagandet på plats eller via webben);
- andra förväntningar på kursen;
- dina kontaktuppgifter så att vi kan kontakta dig.

Ditt svar kommer att ligga till grund för att vi på bästa sätt ska kunna anordna kurser i svenska även på andra platser än Tallinn. Vi vill också gärna få information om det finns minderåriga barn som vill lära sig svenska.

Ifall du själv eller ditt/dina minderåriga barn inte har ansökt om att bli införda i minoritetslängden, kan du anmäla detta tillsammans med din intresseanmälan, antingen i ett mail till jana@eestirootslane.ee eller på post-adressen Rootsi Vähemusrahvuse Kultuurinõukogu, Rütli 9, Tallinn 10130, **senast den 31 december 2011**.

ROOTSI KEELE ÕPPE KORRALDAMINE VÄHEMUSRAHVUSE NIMEKIRJA KANTUD ISIKUTELE

Rootsi Vähemusrahvuse Kultuurinõukogu soovib alustada 2012. aastal rootsi keele õpet vähemusrahvuse nimekirja kantud isikutele või isikutele, kes sooviksid täita sooviavaldust vähemusrahvuse nimekirja kandmiseks.

Sellega seoses palub Kultuurinõukogu kõigil, kellel on huvi õppida rootsi keelt, vastata allpool toodud küsimustele ja kirjeldada lühidalt:

- millisel tasemel rootsi keele õpet soovitakse (algaja, kes pole varem õppinud või edasijõudnud, kes on õppinud keelt varem; milline on sellisel juhul Teie praegune keeletase Teie endi arvates);
- kus võiks keeleõppe toimuda ja mitu korda nädalas oleks sobiv sagedus;
- missuguses vormis sobiks see Teile kõige enam (kas kursusel osalemine kohapeal või veebipõhine kursus);
- muud ootused seoses kursusega;
- Teie kontaktandmed, et saaksime vajadusel uuesti ühendust võtta.

Teie kirju ootame eelinfo kogumiseks ja parima lahenduse leidmiseks keeleõppe korraldamisel. Kogutud isiklikku infot ei jagata teistele osapooltele, vaid kasutatakse ainult statistiliste andmete ja muu info koondamiseks ilma viiteta konkreetsele isikule. Ootame ka infot alaealiste laste keeleõppe soovist. Juhul, kui Te ise ja Teie alaealine laps/alaealised lapsed ei ole veel teinud avaldust vähemusrahvuse nimekirja kandmiseks, siis palume sellest teada anda koos soovikirjaga rootsi keele kursusel osalemiseks, kas meiliaadressil jana@eestirootslane.ee või postiaadressil Rütli 9 Tallinn 10130 kuni **31. detsembrini 2011**.

Ansökan om bas- och projektbidrag från Kulturrådet

Kulturrådet ger ekonomiskt stöd till föreningar, organisationer men även till privatpersoner för enskilda projekt inom ramen för den estlandssvenska kulturen. Sista ansökningsdag är den 1 mars 2012 med beslut senast den 1 maj 2012.

Kulturrådet stöder projekt med följande inriktning och som avser:

- att bevara och utveckla estlandssvensk kultur, upprätthålla den estlandssvenska identiteten
- olika estlandssvenska kulturevenemang som genomförs i Estland
- evenemang som stöder utvecklingen av regional estlandssvensk kultur
- estlandssvenskt konsthantverk
- genomförandet av utbildning och fortbildning med estlandssvensk inriktning
- publicering av undervisningsmaterial i svenska språket och estlandssvensk kultur
- publikationer/material med estlandssvensk forskningsinriktning

Basbidrag för föreningsverksamhet

Sista ansökningsdag för bas/verksamhetsbidrag för 2012 till de estlandssvenska kulturföreningar, som är registrerade och har verksamhet i Estland är den 1 mars 2012 med svar till beslut senast den 1 maj 2012.

Mer information med kriterier och ansökningsblanketter kommer att finnas på Kulturrådets hemsida www.eestirootslane.ee senast den 31 december 2011.

Kultuurinõukogu baas- ja projektitoetuste taotlemise tähtajad

Projektitoetuste taotlusvoor ühingutele, organisatsioonidele ja ka eraisikutele eestirootsi kultuurialaste üksikprojektide raames lõpeb 1. märtsil 2012. Vastus otsuse osas saadetakse hiljemalt 1. mail 2012.

Kultuurinõukogu toetab projekte järgmistes valdkondades:

- eestirootsi kultuuri säilitamine ja arendamine, identiteedi hoidmine
- mitmesugused Eestis läbiviidavad avalikud eestirootsi kultuuriüritused
- regionaalse eestirootsi kultuurielu arendamisele suunatud üritused
- eestirootsi kunstkäsitöö
- koolituste korraldamine, täiendõpe eestirootsi teemadel
- rootsi keele ja eestirootsi kultuuri laste õppematerjalide publitseerimine
- eestirootslust kajastavate uuringute, ülevaadete jmt. publitseerimine

Baastoetuste taotlusvoor eestirootsi kultuuriühingutele

Tähtaeg baas/tegevustoetuste taotlemiseks aastal 2012 eestirootsi kultuuriühingutele, mis tegutsevad ja on registreeritud Eestis, on 1. märts 2012. Vastus otsuse osas saadetakse hiljemalt 1. mail 2012.

Lisainfo baas- ja projektitoetuste kriteeriumite ja taotlusblankettide osas avaldatakse Kultuurinõukogu koduleheküljel www.eestirootslane.ee hiljemalt 31. detsembril 2011.

**Vi önskar alla
God Jul och Gott Nytt År!**

**Soovime
häid jõule ja head uut aastat!**

